

לחיות איתם

תוכנית שנתית לכיתות א'-ג'

פיתוח כישורי חיים ולמידה חברתית-רגשית (SEL)
בחוזה להצלת בעלי-חיים

גיא אפללו • גל חכים-אשר • אריאל צבל

מימין, לשמאל: אגם, נועם ועמרי בחוות ההצלה
החינוכית סבע הקשר, רמת-גן; צילום: איתי רון

תוכן העניינים

מפגש תלמידים עם בעלי-חיים בשבי — 3

על התוכנית הזו — 4

באיזה עולם אנו רוצים לחיות? (מקבץ ראשון)

1. איפה אנחנו ואיך מתנהגים כאן? — 6
2. מה צריך כדי לחיות טוב? — 8
3. איך יודעים מה בעלי-חיים צריכים ומעדיפים? — 10
4. כללים ליצירת מקום מחיה משופר — 12

איך יוצרים (ולא יוצרים) קשר עם זרים? (מקבץ שני)

5. איך אפשר להבין משהו שלא מדבר בשפה שלנו? — 15
6. איך יודעים שחיות חוששות? — 17
7. איך ניגשים לבעל-חיים לא מוכר? — 20
8. איך יוצרים קשר טוב? — 22

מהו "בית" עבורי ועבור בעלי-חיים? (מקבץ שלישי)

9. מה צריך כדי להרגיש טוב בבית? — 24
10. מה היא משפחה בעינינו ובעיני חיות אחרות? — 26
11. מאיפה באתי ולאן אני שייך? — 28
12. אימוץ – אחריות לכל החיים — 31

טבע לעומת שבי (מקבץ רביעי)

13. האם לקנות בעלי-חיים? — 34
14. משעמום ותסכול לעניין וסיפוק — 37
15. חיפוש מזון, עניין וסקרנות — 39
16. רבייה בשבי ובעיית הצפיפות — 42

מה אנו יכולים לעשות? תחרויות חיות איתנו (מקבץ חמישי)

17. חיה מצלמת – מתכוננים — 45
18. חיה מצלמת – מצלמים ומצרפים הסבר — 47
19. כרזות חיות – מתכוננים — 49
20. כרזות חיות – מכינים כרזות לקיר הסברה — 51

דפי סיכום — 53

מפגש תלמידים עם בעלי-חיים בשבי

(לקריאה נוספת על מפגש תלמידים עם בעלי-חיים בשבי: [מפגשים הדדיים: חושבים מחדש על המפגש בין אנשים לבעלי-חיים; כבוד בפינת החי? השלכות חינוכיות של מפגש תלמידים עם חיות שביות](#)).

לאור השיקולים האלה התוכנית שלפניך מיועדת לשימוש בחוות הצלה, כלומר חווה המספקת לבעלי-חיים מקום מגורים לכל חייהם, נוסף על שיקום והצלה (בקיצור: מש"ה). אפשר ורצוי להשתמש בתוכנית גם ב**פינת חי העוברת שיפור יסודי**. במקומות כאלה אפשר לקיים מפגש מכבד, אמפתי והדדי בין האדם לבעלי-החיים השונים – מופת של יחסים בין-אישיים טובים. התלמידים ילמדו על התנהגותם ועל נסיבות חייהם של בעלי-חיים מסוימים כדי שיבססו איתם קשר עמוק של כבוד, חמלה ואמפתיה, ויפתחו מיומנויות וערכים רצויים ביחסים בין-אישיים.

הלכה למעשה מפגשים בין ילדים לבעלי-חיים מתקיימים בדרך-כלל במסגרות אחרות הכוללות כמה בעיות בולטות:

א. מסרים חינוכיים לקויים

במסגרות חינוך ילדים רגילים לפגוש חיות בסביבה שאינה מתאימה להן, כגון הכיתה עצמה – עם חיות שהובאו לשם, או בביקור בפינת ליטוף או בגן חיות. מפגשים כאלה עם חיות נוטים ללמד אדישות וזלזול באחרים, כי המסר העובר לתלמידים המשתתפים במפגש כזה סותר תכנים חינוכיים מקובלים. במערכת החינוך המסר המקובל ביחס למרחב אישי הוא שכולנו צריכים לכבד כל תלמיד ולכולנו יש זכות לדרוש כבוד מאחרים. לעומת זאת מפגש עם בעל-חיים בכיתה, בפינת ליטוף וכדומה מתבסס בהכרח על החזקת בעל-החיים שם בכוח, ולעיתים קרובות חודרים למרחב האישי שלו ונוגעים בו בכפייה. כאשר אין כבוד למרחב האישי של חיה וגם אין לה אפשרות לממש את רצונותיה ואת התנהגותה הטבעית, הילד מבין שמותר לו להשתמש באחרים כרצונו. המפגש עם החיה מלמד אפוא שמותר להשתמש באחרים, ואולי אף מותר גם להם להשתמש בנו.

ילדים לומדים על קשרים בין-אישיים דרך חשיפה לקשרים שסביבם. אלה הם הקשרים שילדים מפנימים – ובעקבות זאת מנהלים בעצמם קשרים דומים. קשרי אדם-חיה הם קשרים בין-אישיים לכל דבר, ואופי קשרי אדם-חיה שילד נחשף אליהם יבוא אפוא לידי ביטוי בקשרים אחרים שיקיים אותו ילד. יכולתו של הילד להבחין ברצונות, בחוויות ובצרכים של החיה שהוא פוגש בנסיבות אלה או אחרות היא יסוד חשוב בהתפתחות רגשית בריאה ובהתפתחות תקינה, חלק בלתי נפרד מחינוכו של הילד כפרט בחברה.

תהליך ההפנמה של קשרים בין-אישיים תלוי בחלקו בתיווך מכוון: כשמבוגרים מצביעים על הרגשות ועל הצרכים של כל הצדדים בקשר ומתייחסים לכך ברצינות, הילדים שנחשפו לקשר המתוןך מפתחים יכולת להתחשב ברגשות של אחרים. זהו תפקידם של מערכי שיעור: להנחות דיון על אופי הקשרים ועל עמדות כל הצדדים המעורבים בהם, באופן ברור ונגיש הן לתלמידים והן לאנשי החינוך הפועלים בשטח. מערכי שיעור כאלה מאפשרים לתלמידים להפיק ולהפנים מסרים פסיכו-חינוכיים המעודדים את ההבחנה באחרים באופן מכבד, חומל ומתחשב.

חלק אחר מתהליך הפנמת הקשרים הבין-אישיים מתרחש באופן ספונטני: הילדים קולטים את נסיבות המפגש ואת התנהגות המבוגרים, ומפנימים אותם כקשרים לגיטימיים – לפעמים אפילו בניגוד לעמדות המוצהרות של המבוגרים. כשבעלי-חיים מוחזקים בשבי למטרות בידור וחינוך גרידא, או כשהם לא מקבלים טיפול טוב, הילדים קולטים שימוש אמצעותי בזולת כדרך התקשרות לגיטימית. במקביל, כשהילדים רואים השקעה רבה בבעלי-חיים למטרות שיקום, הצלה והבטחת רווחתם של בעלי-החיים, זהו סוג הקשר המשמש כמופת חינוכי – גם אם מהות הקשר לא בוטאה במילים. אם כן תכנון נסיבות המפגש חשוב לא פחות ממערך השיעור עצמו.

על התוכנית הזו

מטרות התוכנית

1. חלופה מומלצת מבחינה חינוכית למפגשים נפוצים של תלמידים עם חיות בשבי.
2. הנחיית תלמידים המבקרים בחווה להצלת בעלי-חיים.
3. היכרות עם בעלי-החיים שבחווה ההצלה, ובפרט עם עולמם הרגשי.
4. טיפוח מיומנויות לימודיות, רגשיות וחברתיות.
5. הנחלת כבוד לטבע וטיפול מעורבות בשמירה על רווחת בעלי-החיים.

חיות איתנו

חיות איתנו היא תוכנית לימודים המשולבת בכל שיעורי התוכנית שלפניך – **לחיות איתם**. מדובר בסביבת למידה דיגיטלית הפותחת את הלב ומעודדת שיח רגשי המשולב בהיכרות עם בעלי-חיים דרך סרטים וסיפורים. התוכנית **חיות איתנו** מלמדת על עולמם הרגשי של בעלי-חיים לאור התנהגותם ונסיבות חייהם, בהנחה שהידע והמיומנויות שנרכשו יעודדו כבוד, חמלה ואמפתיה לבעלי-חיים בנסיבות שונות. התוכנית **חיות איתנו** נוצרה על-ידי המרכז לטכנולוגיה חינוכית (מט"ח) ומכון אדם וחיה, והיא פתוחה לכול לשימוש חינם. התוכנית מחולקת לסדרת שיעורים שנוצרה עבור כיתות ב'–ג' ולסדרה שנוצרה עבור כיתות ד'–ה'.

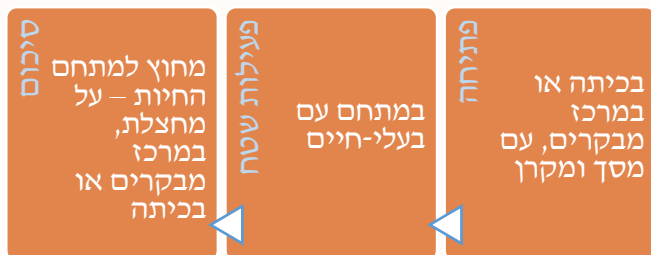
חיות איתנו מספקת משאבים נוחים לשימוש כאן ובתוכניות חינוך אחרות, למשל בתוכנית **חוסן עם בעלי-חיים**: למידה חברתית-רגשית על בעלי-חיים בדגש על פיתוח חוסן רגשי במצבי חירום בגילאי בית-הספר היסודי (2024). תוכנית זו כוללת כמה משאבים פתוחים המשמשים גם כאן **בלחיות איתם**.

ב. סביבת מחיה שאינה מתאימה לבעלי-החיים

כאשר פוגשים בעלי-חיים בסביבה שאינה עונה על צורכיהם המגוונים (צרכים גופניים, רגשיים, חברתיים ועוד), אי אפשר להכיר לעומק את בעלי-החיים האלה. כשחיה נמצאת בתנאי מחיה שאינם הולמים את צרכיה או במצב מאיים ומעיק – היא אינה מסוגלת להפגין התנהגות טבעית. רק כשהחיה מקבלת מענה לצרכיה המגוונים ונמצאת במצב נוח, היא יכולה להתנהג באופן המייצג את מי שהיא: כחיה ממין ביולוגי, מזוויג ומגיל מסוימים ואף כאינדיבידואל בעל ניסיון חיים אישי, צרכים אישיים והעדפות אישיות. ללא סביבה טובה המספקת את מכלול הצרכים של החיה אי אפשר להכירה לעומק, ולכן אי אפשר ליצור קשר טוב עימה.

ג. חסרות תוכניות לימודים על מורכבות המפגש עם בעלי-החיים בשבי

רוב הפעילות החינוכית עם חיות בשבי מתקיימת בתנאים כוחניים שאינם מאפשרים עבודה חינוכית טובה – עם חיות שהובלו לכיתה בכפייה, או עם חיות במתקן קבע שאין בו הגבלה משמעותית על מגע. פעילות כזו מתקיימת ללא התייחסות משמעותית לבעיות הטמונות בה, כי הכרה גלויה בבעיות הייתה עשויה להביא לביטולו של המפגש. עם זאת אפילו כשמדובר בחוות הצלה שהוקמה כדי לספק סביבה טובה לבעלי-החיים המתגוררים בה – עדיין מדובר במפגש עם חיות שביות. מצב זה מעורר שאלות מורכבות על המפגש בין ילדים המבקרים בחווה ובין החיות. בחוות ההצלה מעודדים הכרה במורכבות הזו במסגרת פעילות חינוכית, אך חוות ההצלה שמקיימות פעילות כזו לא פרסמו תוכניות חינוך באופן העשוי לשמש גופים אחרים. מכון אדם וחיה פיתח תוכנית חלוצית בתחום זה: **לפגוש חיות במילים** (2022). מדובר בהנחיה ביצירת עזרי הוראה כתובים – ולא במערכי שיעור. תוכנית **לחיות איתם** נועדה לתת מענה למחסור הקיים בשטח בתוכנית שיעורים מסודרת – הראשונה מסוגה בישראל.

9. כדאי לשמור את תוצרי התלמידים משיעור לשיעור ולהכין קיר **לחיות איתם** קבוע, שם יתלו תוצרים שונים לאורך השנה. תצוגת קבע כזו מעניקה לכל תלמיד הרגשת נראות אישית, ומעניקה לקבוצה כולה חוויות של חשיבות, רצף והתפתחות לאורך השנה.

סוגי תוצר מומלצים

1. תוצרים המתאימים לתלייה יקובצו ויוצגו על קיר **לחיות איתם**. אפשר לנהל קיר כזה בחללים שונים: במרכז המבקרים של חוות ההצלה; בכיתה של התלמידים; או במסדרון בית-ספר. כדי שפעילות **לחיות איתם** בשטח תתחבר לפעילות בנושא אקלים חינוכי מיטבי ומניעת אלימות, כדאי לשתף בתוצרים את מחנכת הכיתה, את היועצת החינוכית ואת הנהלת בית-ספר. התוצרים ברורים דיים לשימוש נוסף בידי המחנכת או היועצת ללא צורך בהדרכה.
2. תוצרים שלא נתלו על קיר **לחיות איתם** (בגלל ריבוי כיתות או עקב היעדר מקום מתאים) ייאספו בתיקיה גדולה לכל קבוצה. אפשר גם לצלם את התוצרים וליצור עותקים דיגיטליים שישלחו למחנכת לשם פיתוח בסוף השנה.
3. מחברת אישית בידי כל תלמיד, במקצוע "**לחיות איתם**". במחברת זו יסכמו ויעבדו התלמידים את החומר הנלמד בכל שיעור. דפי עזר המיועדים להמשך עבודה בבית יודבקו במחברת.

1. התוכנית **לחיות איתם** מורכבת מחמישה מקבצים. כל מקבץ עוסק בנושא כללי משותף וכולל ארבעה שיעורים, כלומר התוכנית המלאה כוללת 20 שיעורים.

2. חלוקת הזמנים הפנימית בכל שיעור מפורטת בתוכנית, עם מסגרת הזמן המומלצת לכל פעילות במסגרת שיעור בן 45 דקות. אפשר לחלק כל מערך שיעור לשני שיעורים נפרדים ולהרחיב את הזמן המוקדש לכל פעילות, ולפרוש את התוכנית על פני שנת לימודים שלמה.

3. רצוי להעביר את התוכנית כולה לפי סדר השיעורים המופיע בתוכנית, כי השיעורים מבוססים זה על זה ובנויים בסדר המאפשר למידה רציפה, הדרגתית ומעמיקה.

4. קהל היעד של התוכנית הוא ילדים בגילאי בית-הספר היסודי, בכל המגזרים. הפעילות מתאימה לילדים שאינם יודעים עדיין קרוא וכתוב ולילדים שכבר רכשו יכולת בסיסית – בהתאמות נחוצות של הפעילות.

5. גודל הקבוצה המומלץ: חצי כיתה.

6. ציוד דרוש (להקרנת סרטונים): מקרן עם מסך ורמקולים (או שני מחשבים ניידים) וחיבור לאינטרנט. בכל שיעור נדרשים פריטים קטנים בהכנה מראש, כגון דפי עזר מודפסים או חומרי יצירה פשוטים.

7. לפני כל שיעור יש לעבור על מערך השיעור ולהכין מראש את הפריטים הנחוצים באותו שיעור. כדאי גם לתרגל את מהלך השיעור כדי להגיע למפגש עם התלמידים עם פניות מרבית לנעשה בשטח.

8. השיעורים יחולקו בין פעילות בכיתה לפעילות במתחם בחווה שיש בו בעלי-חיים, במבנה הבא:

שיעור 1: איפה אנחנו ואיך מתנהגים כאן?

מטרות השיעור: היכרות ראשונית עם חוות ההצלה ועם בעלי-חיים הנמצאים בה; חשיבה על כללים להתנהגות מתחשבת בבעלי-חיים; פיתוח תפיסת עצמי כפועל למען בעלי-חיים.

זמן	פעילות	מיקום	עזרים
3 דקות	צופים בסרטון ומשוחחים חיות איתנו (שיר הנושא) – נגלה מה בעלי-חיים מרגישים. שרים יחד את השיר. שאלות לדיון: מה למדתם מהשיר על בעלי-חיים? מה משותף לכם ולבעלי-החיים שראיתם בסרטון? מה אתם אוהבים לעשות?	כיתה או מרכז מבקרים	מחשב ומקרן
2 דקות	מכירים את חוות ההצלה המנחה מסבירה שמקומם של בעלי-חיים אינו בשבי, אך יש כאלה הזקוקים לעזרה ולמקום בטוח לכל החיים, ולכן הם נמצאים כאן. המנחה מציגה את תולדות המקום ואת מטרותיו (אפשר להיעזר בסרטון לדוגמה לשם הצגת המקום; מתוך חוסן עם בעלי-חיים , שיעור 1, דקות 00:00-01:43).	כיתה או מרכז מבקרים	מחשב ומקרן
10 דקות	מסיירים בחוות ההצלה היכרות עם 3-2 מתחמים של בעלי-חיים – רצוי להתקרב למתחמים מבחוץ בלי להיכנס. המתחם שנסיים בו את הסיור יהיה המתחם הנבחר לפעילות הבאה. המנחה שואלת: "מה אתם מרגישים כשאתם פוגשים פה את בעלי-החיים?"	ליד 3-2 מתחמים ברחבי החווה	
15 דקות	מנסחים כללי התנהגות במקום על המנחה להדפיס מועד קובץ ובו 6 כרטיסיות עבודה (מתוך חיות איתנו לכיתות ב'-ג', יחידה 1, מתוך "נערכים למפגש"). 1. התלמידים מתחלקים ל-5-6 קבוצות (תלוי בגודל הכיתה), וכל קבוצה מקבלת כרטיסייה. בכרטיסיות אלו מוצגות שתי תמונות ובהן מתוארת התנהגות רצויה בנוכחות בעל-חיים לעומת התנהגות לא-רצויה. על התלמידים לזהות מהי ההתנהגות הרצויה ולנסח אותה ככלל התנהגות – בעל-פה או בכתב, לפי היכולת של הכיתה. 2. נציג מכל קבוצה מתאר בפני הכיתה את בעל-החיים שהופיע בכרטיסייה ואת כלל ההתנהגות הרצוי שהקבוצה ניסחה.	ישיבה מחוץ למתחם נבחר של בעל-חיים (מומלץ: ברווזים)	6 כרטיסיות מודפסות מראש מחצלת כלי כתיבה
5 דקות	סיפור אישי של בעל-חיים המנחה מציגה ביוגרפיה של חיה (או של קבוצת חיות מסוימת) שנקלטה לא מזמן בחוות ההצלה או שחיה בעבר בתנאים גרועים. הדף הבא מספק דוגמה אפשרית אחת להיכרות עם בעלי-חיים במתחם מסוים (ברווזים), לשימוש המנחה.	ישיבה מחוץ לאותו מתחם נבחר של בעל-חיים	מחצלת
10 דקות	מדמינים עולם טוב יותר כל תלמיד בתורו (או כמה תלמידים נבחרים מהקבוצה) מדמין את עצמו כגיבור-על המציל חיות ויוצר עבורן תנאי חיים משופרים. כל גיבור-על מקבל "שרביט קסמים" ואומר לכיתה מה היה יוצר עבור בעלי-החיים שהכירו: בריכה גדולה, צמחייה, עוד חברים, מרחב לעוף וכדומה. במקביל תלמידים נבחרים משחקים לפני הכיתה בתפקיד בעל-החיים וממחישים בעזרת תנועות גוף וקולות כיצד הם (כחיה) מנצלים את המשאב שקיבלו מגיבור-העל. אם המשימה מעוררת מבוכה, יש להמיר את ההצגה הגופנית בהסבר מילולי. לאחר הפעילות מסכמת המנחה: היכן היינו היום? מהם כללי ההתנהגות במקום? מה למדנו על בעלי-החיים? אילו תנאים יכולים לשפר את חייהם? אפשרות סיכום חלופית לילדים גדולים, בעזרת השאלות המנחות לעיל: התלמידים כותבים במחברת אישית מה למדו היום.	עמידה מחוץ לאותו מתחם נבחר	מקל המייצג שרביט קסמים

דוגמה להצגת בעלי-חיים במתחם נבחר היכרות עם ברווזים

מהעבר להווה

בגלל ניסיון החיים שלהם בפנינת הליטוף, ביל, נינה וג'ק חוששים מבני-אדם אפילו כיום. הם גם התרגלו בקושי למקום שלנו – למראות, לרעשים ולבעלי-החיים החדשים. ומכיוון שהם מעולם לא ראו בריכה לפני שהגיעו אלינו, הם אפילו היו צריכים לאזור אומץ כדי להיכנס למים! הייתם מאמינים? ברווזים הרי נועדו לשחות! איך הרגשתם ששמעתם את הסיפור שלהם?

[תשובות ושיחה]

העדפות ותכונות אופי אישיות

ביל, נינה וג'ק עדיין מתרגלים אלינו ולחווה, וכבר התחלנו לראות את האופי השונה של כל אחד מהם. נינה היא זו שמעזה יותר ביניהם: היא הייתה הראשונה שהתקרבה לגיגית המים ובדקה אותה, ואילו לשאר הברווזים לקח יותר זמן. ג'ק אוהב מאוד אוכל, והוא תמיד הראשון שמסתער על הירקות. ביל הוא החששן ביותר, והוא תמיד מגיע אחרון, רק אחרי שבדק שהשטח בטוח. למי מהם אתם דומים?

[תשובות ושיחה]

שיפורים נחוצים

אף-על-פי שיש לברווזים גיגית קטנה כאן ועוד הרבה דברים שאין בפנינת ליטוף, עדיין גם כאן חסרים להם דברים – לדוגמה הכלוב שלהם קצת קטן, והבריכה שלהם היא בעצם גיגית קטנה. הבית שלהם עוד לא מספיק טוב עבורם. מה הם צריכים לדעתכם כדי לחיות טוב יותר?

[תשובות ושיחה]

לפניך דוגמה להצגת בעלי-חיים במתחם נבחר. הטקסט כולל פרטים שכדאי להדגיש במהלך ההיכרות עם בעלי-החיים. במקביל להצגת פרטי מידע כדאי לשאול את התלמידים שאלות מכוונות. הטקסט כתוב כמונולוג מפי המנחה לצורך המחשה בלבד – אין צורך לשנן אותו.

הצגת המין – ברווז הבית

היום נתמקד במקום הזה – ביתם של שלושה ברווזי בית: ביל, נינה וג'ק. לפני שנכיר אותם, כדאי לדבר על ברווזים באופן כללי. מה אתם חושבים שמעניין ברווזים?

[תשובות ושיחה]

נכון, בדרך-כלל ברווזים אוהבים לשחות, להשתכשך במים וגם לחפש ולמצוא בתוכם אוכל, והם אוהבים גם צמחייה ירוקה – לאכול ממנה ולהסתתר בתוכה. ולא פחות חשוב – ברווזים אוהבים להיות עם החברים שלהם; כשהם יכולים לבחור, הם כמעט אף פעם לא נמצאים לבד!

סיפור חייהם של שלושת הברווזים

עכשיו, כשאנחנו יודעים קצת על ברווזים באופן כללי, אני רוצה לספר לכם על ביל, נינה וג'ק. אולי אתם רוצים להתקרב אליהם מהר, אבל צריך להתאפק, ומייד תבינו מדוע. השלישייה הזו הגיעה ממקום שונה לגמרי מהמקום הזה: מפנינת ליטוף. בפנינת הליטוף הם כל הזמן שמעו רעש, אנשים ניגשו אליהם במהירות ובלי הכנה, ואולי גם הציקו להם ממש. חוץ מזה לא היה להם מקום לעוף ולפרוש כנפיים, והם בקושי ראו מים ושמם.

מכון אדם וחיה – לחיות איתם: 20 מערכי שיעור לכיתות א'-ג' – עמ' 7
דף עזר למקבץ ראשון: באיזה עולם אנו רוצים לחיות? שיעור 1: איפה אנחנו ואיך מתנהגים כאן?

שיעור 2: מה צריך כדי לחיות טוב?

מטרות השיעור: היכרות עם צרכים והעדפות של כמה מחיות חוות ההצלה; רכישת מיומנויות תצפית; פיתוח היכולת להבחין בצורכיהם של אחרים.

זמן	פעילות	מיקום	עזרים
8 דקות	צופים בסרטון ומשוחחים "בואו נגלה מה צריך כדי לחיות טוב" (מתוך חיות איתנו לכיתות ב'-ג', יחידה 2). יש לעצור את הסרטון בשלוש נקודות המסומנות במילים "רגע, חושבים...", ולערוך דיונים קצרים בכיתה בעקבות השאלות המופיעות שם.	כיתה או מרכז מבקרים	מחשב ומקרן
10 דקות	יוצאים לתצפית התצפית מובנית לפי רשימת הצרכים המפורטת בכרזה "מה צריך כדי לחיות טוב?" (מתוך חיות איתנו לכיתות ב'-ג', יחידה 2, סוף דף 6): מים, חברה, טיפול (קשר משפחתי) וכן הלאה. המנחה מציגה בפני הכיתה צורך אחד המופיע בכרזה, והתלמידים בודקים באמצעות תצפית אם הצורך של החיות הזה מקבל מענה, ואם כן – איך. הכיתה מצביעה ומחליטה ברוב קולות אם כל צורך שנבדק מקבל מענה בתנאים השוררים בחוות ההצלה. המנחה מסמנת בעיפרון על כרזת הצרכים ✓ או X בהתאם לתוצאות ההצבעה. יש לחזור על התרגיל הזה שוב ושוב עם צרכים שונים.	מחוץ למתחם בעל-חיים אחר משהיה בשיעור 1 (מומלץ: ארנבוניים)	מחצלת כרזה מודפסת עיפרון
12 דקות	מחשיכים בתצפית עם ידע נוסף המנחה מספרת את תמצית סיפור חייו של אחד מבעלי-החיים ומוסיפה מידע גם על צורכיהן של חיות ממין זה בטבע. לדוגמה אפשר להיעזר בדף המידע (הדף הבא) בנושא צרכים של ארנבוניים. המנחה מתארת כל עובדה בנפרד, והמידע החדש עשוי לשנות את דעתם של התלמידים כפי שסוכמה קודם ברוב קולות. לכן לאחר כל סעיף מצביעה הכיתה שוב: האם הצורך של בעלי-החיים מקבל מענה בצורה מספקת? המנחה מסמנת שוב ✓ או X בהתאם להחלטה הסופית, והפעם בטוש.	מחוץ למתחם הנבחר	דף מידע מודפס מראש מחצלת כרזה מודפסת טוש עבה
15 דקות	יוצרים דימוי "בית טוב" לבעלי-החיים הכיתה מחולקת לשתי קבוצות. כל קבוצה מקבלת גיליון נייר ומתארת עליו באמצעות ציור ובעזרת גזרי עיתונים מודבקים את התנאים המיטביים ("בית טוב") לבעל-החיים שהכירו. התלמידים יכולים להוסיף לתנאים הקיימים בשטח תמונות של דשא, חצר גדולה, משחקים, חברה, אוכל מגוון ועוד. ילדים גדולים מוזמנים להוסיף הסברים בכתב. נציג מכל קבוצה מציג לכיתה כולה את "הבית הטוב" שיצרה קבוצתו ומסביר את השיקולים לעצב את המקום כפי שעוצב, איך הקבוצה מדמינת את חייהם של בעלי-החיים במקום שתכננה ומה לדעתה ירגישו שם בעלי-החיים. לאחר הפעילות מסכמת המנחה: מה למדנו היום? סיכום חלופי לילדים גדולים: התלמידים כותבים במחברת אישית מה למדו היום.	מחוץ למתחם הנבחר	מחצלת שני גיליונות גדולים טושים, צבעי פנדה או צבעי גואש מגזינים לגזירה מספריים דבק

דוגמה לצרכים של איכות חיים מה צרכים ארנבונים כדי לחיות טוב?

לשמור מרחק של כמה מטרים זה מזה. כשארנבון בודד הוא פחות פעיל ויותר מפוחד, והוא עושה דברים מוזרים כמו לנשוך סורגים.

מזון: בטבע ארנבונים בוחרים לעצמם אוכל מגוון – חלקים שונים של צמחים מעשרות מינים שונים. אם ארנבון בכלוב מקבל רק כופתיות או רק חציר זה לא מספיק לו; הרי בטבע אין כופתיות!

מחסה: ארנבונים בטבע חופרים רשת של מחילות וגרים בה. זוהי רשת ענקית מתחת לאדמה – לפעמים בעומק כמה מטרים, עם עשרות פתחים.

מים: יחסית למשקל שלהם, ארנבונים שותים הרבה יותר מאיתנו – 1-2 כוסות ביום, תלוי במזג האוויר וגם במים שיש בצמחים שהארנבון אוכל. כשאימא ארנבונת מיניקה, היא שותה מים במשקל קרוב למשקל גופה – כמו 100 כוסות ביום לילד בכיתה ג'!

טיפול: ארנבונים יונקים עד גיל 4-5 שבועות, והם צריכים את אימא ארנבונת לפחות עד גיל חודשיים. לכן אסור להפריד גורים מאימם לפני כן!

משחק: ארנבונים אוהבים ואפילו צריכים לשחק, כמעט כמונו. בטבע ארנבונים משחקים יחד במרדפים, והם גם משחקים לבד בחפירה, בלעיסה ועוד. כשלארנבון יש מצב רוח טוב במיוחד הוא קופץ באוויר. הקפיצה נקראת "פינקי".

שאלה לסיכום

מה הרגשתם כשמעתם מה ארנבונים צריכים כדי לחיות חיים טובים?

כדי שבעלי-חיים יחיו טוב, לא די בכך שיקבלו את כל מה שהם צריכים כדי להתקיים. כמו בני-אדם, חיות רבות זקוקות גם למרחב תנועה, לחברה, למשפחה ולעניין, ולכן חשוב להתבונן בסביבת החיים של החיה ולבחון עד כמה הסביבה מאפשרת לא רק לשרוד אלא גם לחיות חיים טובים. לפניך דוגמה למידע הנחוץ כדי לבחון אם בעלי-חיים מסוימים מקבלים תנאים מספיקים לחיים טובים. הטקסט כתוב כמונולוג מפי המנחה לצורך המחשה בלבד – אין צורך לשנן אותו.

סיפור חייו של ארנבון

היום ננסה להבין מה צרכיות החיות בחוות ההצלה כדי שיוכלו לחיות חיים טובים, ונתמקד בחיה אחת – מוש הארנבון. מוש הגיע אלינו מבית, שם החזיקו אותו בכלוב קטן מאוד. הכלוב היה קטן עד כדי כך שלא היה למוש מקום ללכת ולקפוץ. האנשים שטיפלו בו הבינו שאין להם אפשרות לתת לו את מה שהוא צריך כדי לחיות טוב. הם חיפשו וחיפשו מקום מתאים, עד שמצאו אותנו! מאז אנחנו מנסים לתת לו את מה שהוא צריך כדי לחיות חיים טובים ומאושרים, אבל זה לא פשוט כי החיים הטבעיים של ארנבונים שונים מאוד מהחיים אצלנו. לכן בואו נראה כמה עובדות על החיים של ארנבונים בטבע.

ארנבונים בטבע

מרחב תנועה: בטבע, להקה טיפוסית של 8 ארנבונים עם גורים חיה על שטח בגודל כ-30 מגרשי כדורגל!

חברה: בטבע ארנבונים חיים תמיד יחד ונוגעים זה בזה לעיתים קרובות, אם כי לפעמים הם מעדיפים

מכון אדם וחיה – לחיות איתם: 20 מערכי שיעור לכיתות א'-ג' – עמ' 9
דף עזר למקבץ ראשון: באיזה עולם אנו רוצים לחיות? שיעור 2: מה צריך כדי לחיות?

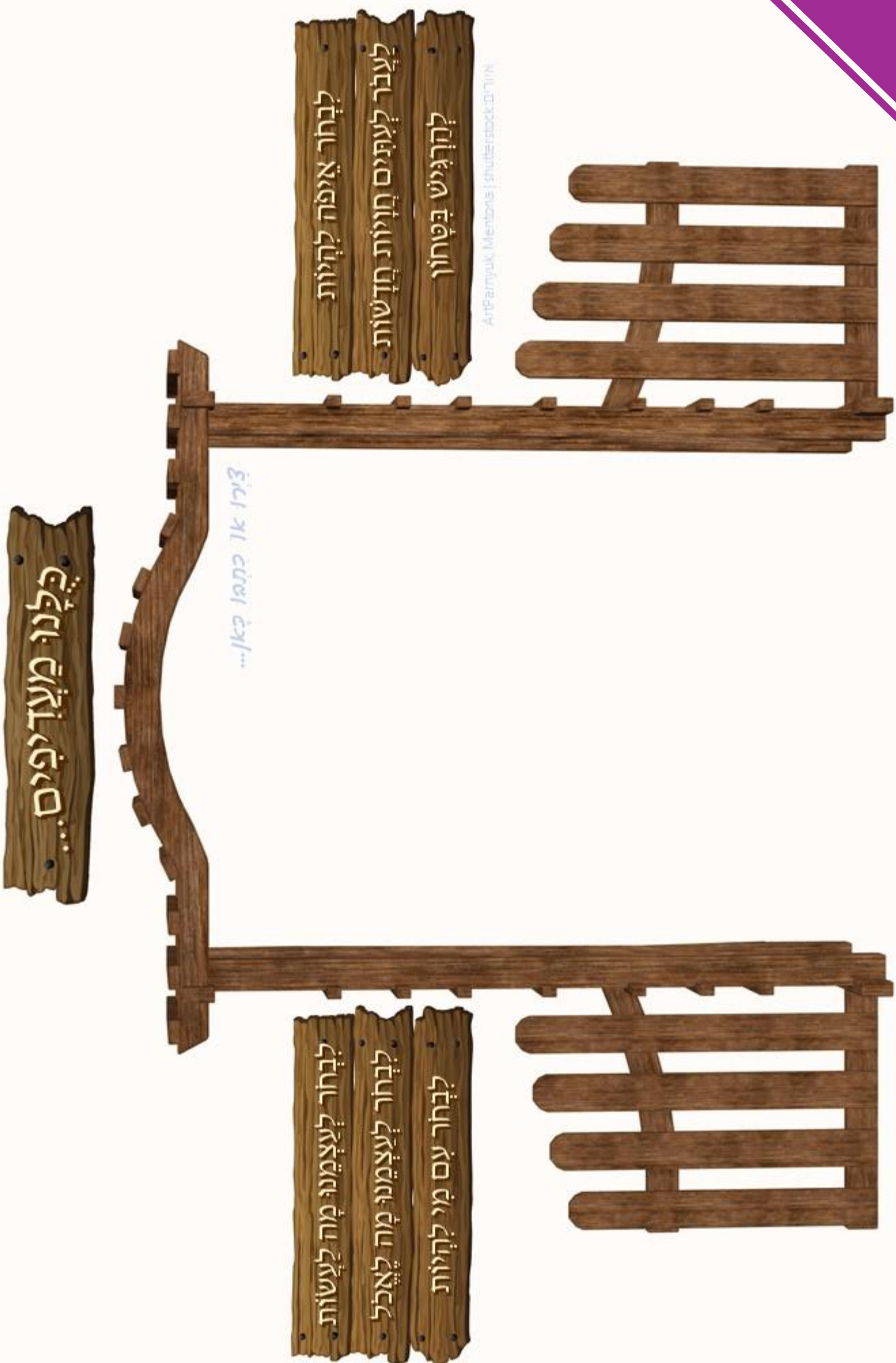

שיעור 3: איך יודעים מה בעלי-חיים צריכים ומעדיפים?

מטרות השיעור: הרחבת ידע על צרכים והעדפות שלנו ושל בעלי-חיים; פיתוח היכולת להבחין בצורכיהם של אחרים; עידוד הרגשת השפעה על איכות חייהם של בעלי-חיים בחוות ההצלה.

זמן	פעילות	מיקום	עזרים
10 דקות	צופים בסרטון ומשוחחים "העדפות של בעלי-חיים וסיפור של הכבשה נחמה" (מתוך חיות איתנו לכיתות ד'-ה', יחידה 1, דף 8). יש לעצור את הסרטון בשלוש נקודות המסומנות במילים "רגע, חושבים..." ולערך דיונים קצרים בכיתה בעקבות השאלות המופיעות שם.	כיתה או מרכז מבקרים	מחשב ומקרן
10 דקות	משתפים בהעדפות שלנו – משחק מסירות בכדור הכיתה עומדת במעגל, עם כדור. מי שהכדור נמצא בידיו מציין העדפה אישית שלו, כלומר משהו שהוא מעדיף לעשות או מצב שהוא מעדיף להיות בו. בהעדפה יש מרכיב של בחירה בין אפשרויות שונות. המנחה מתחילה בדוגמה כגון: "אני מעדיפה להישאר בבית כשיורד גשם; מי מרגיש כמוני?" אחד התלמידים שהזדהו עם דבריה מקבל את הכדור ואומר העדפה אישית שלו, כגון: "אני מעדיף לאכול שוקולד ולא ירקות" או "אני מעדיף לרוץ עם חברים בחצר ולא לשבת בכיתה" – "מי מרגיש כמוני?" הבא שיקבל את הכדור הוא אחד התלמידים שהזדהו עם דבריו, וכן הלאה.	כיתה או מרכז מבקרים	כדור
15 דקות	מכירים העדפות של בעל-חיים נבחר מתמקדים בבעל-חיים אחד ומציינים כמה מההעדפות שלו. למשל: "גיוני התיש מעדיף שלא ייכנסו לחצר שלו; הוא אוהב במיוחד לאכול עלים ירוקים מהעץ; בדרך-כלל הוא בוחר להיות עם חברתו הטובה בלה". המנחה מדגישה את השאלות: 1. אילו צרכים והעדפות גילינו שיש לבעל-החיים הנבחר? 2. איך אפשר לסייע לו לקבל את מה שהוא אוהב? כל תלמיד מקבל דף עבודה (הדף הבא) לציור ו/או לכתיבה: איך אפשר לעזור לבעל-החיים שנבחר להרגיש טוב בסביבה המחיה שלו, כלומר לקבל את מה שהוא אוהב וצריך (למשל באמצעות ציור: עץ עם עלים ירוקים; בלה חברתו הטובה). כדאי שכל תלמיד ישמור את דף העבודה להמשך פעילות בית עם הוריו.	מחוץ למתחם נבחר – רצוי מקום עם חיה גדולה כגון עיזים, כבשים או חמורים	דפי עבודה מודפסים מראש – דף לכל תלמיד
10 דקות	מסייעים לבעל-חיים במימוש העדפותיו המנחה פותחת ברעיון מעשי בעניין שיפור סביבתו של בעל-החיים הנבחר. למשל: "נוסף על מה שלמדנו כבר על גיוני, הצוות שמטפל בו שם לב שהוא אוהב לטפס לגובה. עוד לא הצלחנו לבנות לו מתקן לטיפוס, אבל מכיוון שראינו שהוא אוהב לאכול אוכל שנמצא גבוה, בכל יום תולים שקי חציר מוגבהים כדי שהוא יוכל לאכול מהם". הפעילות: 1. המנחה בוחרת 2-3 תלמידים שישתתפו איתה בהמחשת סיוע לבעל-החיים שהכרנו במימוש ההעדפות שלו, כגון תליית השק, פיזור תערובת בשטיח אמבטיה או בשטיח הרחה מוכן מראש. 2. דיון מונחה: האם בעל-החיים בחר להתקרב לפעילות שיצרנו עבורו? מה בעל-החיים הרגיש כשהוספנו לו את הפעילויות? איך הוא מעדיף לאכול – בעזרת הפעילות שיצרנו או בכלי אוכל רגיל? לאחר הפעילות מסכמת המנחה: מה למדנו היום? סיכום חלופי לילדים גדולים: התלמידים כותבים במחברת אישית מה למדו היום.	מחוץ למתחם הנבחר	שקי חציר מוכנים שטיח אמבטיה או שטיח הרחה

וְהָיָה טְהוֹמָתוֹ מַחְבֵּי־חַיִּים מְיֻחָלְטָהּ _____ וְהַגִּתָּךְ רַחֲמָנָא לֵאלֹהִי

מכון אדם וחיה — לחיות איתם: 20 מערכי שיעור לכיתות אי-ג' — עמ' 11
דף עזר למקבץ ראשון: באיזה עולם אני רוצים לחיות? שיעור 3: איך יודעים מה בעלי-חיים צריכים ומעדיפים?

שיעור 4: כללים ליצירת מקום מחיה משופר

מטרות השיעור: הכרה בהשפעת הפרט על העולם, ובמיוחד על בעלי-החיים מסביב; ביסוס לכידות קבוצתית ויצירת אמון וביטחון בקרב התלמידים; פיתוח היכולת להבחין בצורכיהם של אחרים.

זמן	פעילות	מיקום	עזרים
5 דקות	צופים בסרטון ומשוחחים "סיפור של שתי ערים – חתולים", (מתוך חיות איתנו לכיתות ב'-ג', יחידה 6). סוף הסרטון עוסק ביצירת קיר הסברה ובתחרות הארצית "כרזות חיות". פעילות זו חשובה לסיכום שנת הלימודים. שאלות לדיון: באיזו מהארצות הייתם רוצים לחיות? האם אתם מכירים מקום כמו שיתופיה? האם לדעתכם יש לילדים יכולת להשפיע על המקום שהם חיים בו?	כיתה או מרכז מבקרים	מחשב ומקרן
15 דקות	משחק אמון – העיוור והמוביל המנחה מסבירה שכדי ליצור "שיתופיה שלנו" שתהיה טובה לכולם, צריך לבטוח זה בזה ולעזור לאחרים הזקוקים לנו. נדרשים לא מעט זמן וניסיון כדי לבטוח באחרים – בינינו וגם בין בעלי-חיים. במשחק (לבחירה מבין שתי אפשרויות) נעזור לאחרים ונלמד לסמוך עליהם. כדאי להציב מכשולים במסלול ולהשתדל שלא להיתקל בהם. 1. כל התלמידים עוטים כיסויי עיניים או עוצמים עיניים, עומדים בטור כשרשרת אנושית, מניחים יד על כתפו של העומד לפניהם, וצריכים להסתמך על הכוונה מפי המנחה כדי להתמצא במרחב ולנוע. 2. מתחלקים לזוגות. אחד מבני-הזוג עוטה כיסוי עיניים או עוצם עיניים, והשני מכוון אותו בבטחה ליעד כגון כיסא או עץ בעזרת אמירות כגון: "עצור", "לאט יותר", "אתה יכול להתקדם".	במרחב החיצוני, הרחק ממתחמי בעלי-חיים כדי למנוע הפרעה להם	כיסויי עיניים לפי מספר התלמידים וסוג המשחק שנבחר
12 דקות	החוקה שלנו – יוצרים הצהרות מקוריות התלמידים מנסחים הצהרות מקוריות המבטאות עזרה לאחרים והשפעה חיובית על הסביבה. כותבים את ההצהרות על רצועות נייר שנגזרו מראש (אם התלמידים לא יודעים לכתוב – המנחה כותבת). למשל: "אצלנו שמים מים לחתולים", "כשמוצאים גור לבד, עוצרים ומחפשים את האימא שלו", "בואו ניתן לחיות לבחור", "מאמצים חיות ולא קונים אותן", "אנחנו בודקים מה חיות צריכות". מדביקים את ההצהרות על כרזת החוקה הכיתתית. לסיום אפשר לצייר ולקשט את הכרזה.	כיתה או מרכז מבקרים	רצועות נייר גזורות מראש שאר החומרים מהפעילות הקודמת
13 דקות	החוקה שלנו – בוחרים הצהרות מוכנות מראש להדפיס ולחתוך מראש בכתב גדול (מתוך הדפים הבאים): 5 הצהרות המתאימות לחוקה של מקום שרוצים לחיות בו ("שיתופיה שלנו" או שם אחר) ו-5 הצהרות שאינן הולמות את ערכי המקום. ההצהרות עוסקות בכללי התנהגות הקשורים בעזרה לזולת, או בהתעלמות מאחרים החיים במקום. המנחה מציגה את ההצהרות אחת אחת, בסדר אקראי. התלמידים מחליטים אם כל הצהרה מתאימה או שאינה מתאימה למקום שהם רוצים לחיות בו. מדביקים על גיליון נייר עבה את ההצהרות בשני טורים, תחת שתי כותרות מתאימות, כגון "המקום שלנו" ו"מקום שלא נרצה לחיות בו" (מצורף קובץ להדפסה ולגזירה). לאחר הפעילות מסכמת המנחה: מה למדנו היום? סיכום חלופי לילדים גדולים: התלמידים כותבים במחברת אישית מה למדו היום.	כיתה או מרכז מבקרים	הצהרות מודפסות וגזורות מראש נייר עבה A3 טושים, צבעי ציור, דבק, נעצים, נייר דבק

איזו סביבה אנחנו רוצים ליצר פה?

כאן עוזרים לחיות הזקוקות להצלה ולבית

המקום הזה הוא ביתם של בעלי-החיים במשך כל חייהם

פה מכירים את השם ואת ספור החיים של כל חיה

כאן בודקים מה כל בעל-חיים צריך ומה הוא רוצה

פה שומרים שכלם ירגישו בטוחים – בעלי-חיים ובני-אדם

איזו סביבה אָנחנו לא רוצים ליצר פה?

למקום הזה מגיעים רק כדי ללטר בפעלי-חיים

למקום הזה מגיעים רק כדי להאכיל בפעלי-חיים

פה נכנסים לבית של בפעלי-החיים ומוציאים אותם החוצה

כאן מתעלמים מסימני מצוקה של בפעלי-חיים

כאן רצים ומשתוללים ליד בפעלי-החיים

שיעור 1: איך אפשר להבין מישהו שלא מדבר בשפה שלנו?

מטרות השיעור: היכרות עם דרכי תקשורת דומות ושונות בחיות ובבני-אדם; פיתוח ערנות להבדלים בין חוויות רגשיות שונות של בני-אדם ושל חיות בעת המפגש ביניהם; תרגול של ויסות רגשי ודחיית סיפוקים.

זמן	פעילות	מיקום	עזרים
5 דקות	צופים בסרטון ומשוחחים "איך חיות יוצרות קשר?" (מתוך חיות איתנו לכיתות ב'-ג', יחידה 4). שאלות לדיון: איך אפשר להבין מה חיות מרגישות? מה תום עושה כדי להבין את שפת בעלי-החיים? האם גם בני-אדם מתקשרים בעזרת הגוף?	כיתה או מרכז מבקרים	מחשב ומקרן
10 דקות	תקשורת לא-מילולית – פנטומימה מתחלקים לזוגות ומתרגלים תקשורת של רגשות באמצעות פנטומימה. המנחה כותבת על הלוח חמישה רגשות שונים: כעס, עצב, שמחה, סקרנות, פחד. כל זוג מתחלק למציג ולמפענח; המציג מציג בסדר אקראי רגשות שונים מתוך הרשימה, באמצעות מחוות גוף והבעות פנים ללא מילים, ובן-הזוג מנחש (במילים) איזה רגש הוצג. לאחר מכן מתחלפים בתפקידים.	כיתה או מרכז מבקרים	לוח וכלי כתיבה ללוח
15 דקות	מתרגלים אמפתיה – משחק המחזה ודמיון יש להדפיס מראש את שני הסיפורים המופיעים בדפים הבאים (מתוך "איך יודעים מה חיות מרגישות?" בחיות איתנו לכיתות ב'-ג', יחידה 1), לשימוש המנחה. מחוץ למתחם הנבחר משחקים בהמחזות מקרה על בסיס דף עזר למורה (הדף הבא). בוחרים נציגה ונציג מבין התלמידים; הנציגה תמחיש את הסיפור של הילדה והנציג ימחיש את סיפור הארנבון. המנחה מקריאה בדרמטיות כל סיפור מדף העזר, והתלמידים – כל אחד בתורו – צריכים להמחיש את הרגשות בסיפור. אחרי כל סיפור שואלת המנחה: האם הסיפור שמח? עצוב? מפחיד? רגש אחר? מדוע הסיפורים שונים? המסקנות המתבקשות: ארנבונים לא נהנים מאותם דברים בדיוק שאנו נהנים מהם, ולפעמים הם סובלים מדברים שלא מפריעים לנו; לכן צריך ללמוד על בעלי-החיים לפני שמחליטים אם להיכנס למתחם שלהם או להישאר בחוץ ולשמור מהם מרחק.	מחוץ למתחם נבחר (רצוי: ארנבונים או שרקנים)	דף עזר מודפס למנחה מחצלת
15 דקות	יוצרים קשר ללא מגע המנחה מציגה סיפור חיים אמיתי של ארנבון או של שרקן המתגורר במתחם הנבחר, בדגש על הקשר שבעל-החיים יוצר עם בני מינו ועם בני-אדם, לדוגמה: "לפעמים הוא בוחר להתקרב לאנשים חדשים במתחם ולרחרח אותם, אך כמו שאר הארנבונים – הוא לא אוהב ליטופים והרמה מהקרקע." המנחה מסבירה שכניסה למתחם של בעל-החיים מתאימה רק לילד אחד או לילדים אחדים (תלוי בגודל המתחם). כל הכיתה תתרגל יצירת קשר המותאמת לצורכי הארנבונים או השרקנים, בדגש על דחיית סיפוקים וויסות רגשי מצד הילדים: כל הכיתה מחוץ למתחם, וילד שייבחר בהגרלה ("אן דן דינו") מבפנים. הנחיות התנהגות: הכיתה מתקרבת למתחם בעלי-החיים מבחוץ ונמנעת מתנועות חדות ומקולות חזקים; רצוי גם לנשום עמוק לשם הרגעה. התלמיד שנבחר נכנס למתחם בלי להתקרב לאזור המחסה של בעלי-החיים, מניח מחצלת ונשכב עליה באיטיות ובשקט, בלי להושיט ידיים לעבר בעלי-החיים, וממתין שהם יחליטו אם ברצונם לגשת אליו. הכיתה מייצעת לתלמיד הנבחר כיצד לווסת את התנהגותו לפי צורכי בעל-החיים. לאחר הפעילות מסכמת המנחה: מה למדנו היום? סיכום חלופי לילדים גדולים: התלמידים כותבים במחברת אישית מה למדו היום.	במתחם הנבחר	מחצלת

תרגיל באמפתיה – משחק המחזה ודמיון

ספורה של תמר

אתמול יצאתי לטיול עם אבא ואמא בפנת החי.
אני אוהבת לבקר שם כי החיות נמצאות קרוב ואפשר
לגעת בהן.
ארנבון חמוד אחד שכב מתחת לספסל ונראה בודד.
אמרתי לי שקוראים לו גוני.
הרמתי אותו גבוה וחבקתי חזק חזק כדי שיידע כמה
אני אוהבת אותו.
לטפתי את הארנבון שוב ושוב ולחשתי לו באזן: אני
יודעת שאתה שמח שפגשתי חברה חדשה.

ספורו של גוני

בזמן ארוחת הבקר שמע גוני הארנבון קולות חזקים.
גוני ברח והתחבא מתחת לספסל.
לפתע ראה גוני זוג רגלים מתקרבות, וזוג ידיים תפס
אותו והרים אותו גבוה.
הידיים החזיקו אותו ומנעו ממנו לברוח. גוני נבהל עד
כדי כך שאפילו לא נסה לזוז.
הוא היה בטוח שבעוד רגע יטרפו אותו.

נושאים לדיון בעקבות הסיפור

1. אחרי כל סיפור: מה הרגשתם כשמעעתם את הסיפור? פחד? שמחה? כעס? עצב? בלבול? רגש אחר?
2. למה יש הבדלים גדולים בין שני הסיפורים?
3. מי גדול ומי קטן בסיפורים האלה? ואיך הגודל משפיע על הסיפורים?
4. האם לגוני יש מחסה טוב ובטוח להתחבא בו? ואיך זה משפיע על הסיפורים?
5. מי אוהב חיבוקים ומי לא אוהב? ואיך זה משפיע על הסיפורים?
6. ארנבונים בטבע נטרפים לעיתים קרובות ואין להם יכולת להתגונן מלבד לברוח ולהסתתר בתוך הקרקע. מה מרגיש ארנבון כשאינו לו מקום מסתור או כשמרימים אותו מעל הקרקע?
7. האם לתמר היו כוונות רעות כלפי גוני? אז מדוע היא גרמה לו להרגיש רע?
8. האם תמר ידעה מספיק על ארנבונים ועל גוני עצמו לפני שניגשה אליו?
9. מה היה קורה אילו היה בפינת החי מבוגר אחראי שמשגיח על הילדים ועל החיות?
10. לסיכום: עכשיו אפשר להבין למה לא נכנסים למתחם הארנבונים בלי לעצור, ללמוד ולחשוב מה הם מרגישים.

שיעור 2: איך יודעים שחיות חוששות?

מטרות השיעור: היכרות ראשונית עם תגובות התגוננות של בני-אדם וחיות אחרות במצבי מתח וסכנה; טיפוח הערנות לסימני פחד אצל אחרים; תרגול של ויסות רגשי ודחיית סיפוקים.

זמן	פעילות	מיקום	עזרים
5 דקות	צופים בסרטון ומשוחחים "כיצד חיות מתנהגות כאשר הן חשות בסכנה?" (מתוך חיות איתנו לכיתות ב'-ג', יחידה 1). שאלות לדיון: אילו תגובות סכנה זיהיתם בסרטון? איך אתם מגיבים כשמשחו מפחד אתכם? האם זיהיתם תגובות דומות אצל בעלי-החיים בסרטון? אם כן איך צריך להתנהג בסביבת בעלי-החיים בחוות ההצלה?	כיתה או מרכז מבקרים	מחשב ומקרן
15 דקות	תגובות התגוננות שלנו – משחק תנועתי המנחה מסבירה: בעת סכנה אנו עשויים להגיב בכמה דרכים שונות. כל סוג של תגובת התגוננות שומר עלינו במצבים שונים, כלומר אף סוג של תגובה אינו טוב יותר מהאחרים דרך קבע. כולנו מגיבים למצבים שונים בדרכים שונות, ולא תמיד אנו מגיבים למצב מסוים באותה דרך, למשל: לפעמים נקפא במקום ולפעמים נברח. המנחה מקריאה (או נותנת לתלמידים להקריא) תיאורים של כמה מצבים מתוך דף העזר (בדף הבא), ומפזרת במיקומים שונים בכיתה שלושה דפים (חצאי דף מתוך שני הדפים הבאים) – על כל דף מוצגת באיור ובמילה אחת משלוש תגובות הגנה התנהגותיות – להילחם, לברוח ולקפוא. התלמידים מאזינים להקראה ומחליטים איך יגיבו בכל מצב שתואר, ואז נעמדים ליד הדף המתאים.	כיתה או מרכז מבקרים	דפי עזר מודפסים וגזורים מראש נייר דבק לתליית הדפים
15 דקות	תגובות התגוננות בבעלי-חיים בשבי עצם ההתקרבות לבעלי-חיים עלולה להפחיד אותם, במיוחד כשהם בשבי ואין להם אפשרות להתרחק או להסתתר היטב. הפעילות נועדה לעורר ערנות לסימני הפחד תוך הפרעה מזערית לחיות. המנחה צריכה אפוא להדגיש בכל שלבי הפעילות את השפעתם ואת אחריותם של התלמידים על התנהגות בעלי-החיים – בעוצמת הדיבור, במהירות ההליכה, בתנועות הידיים וכן הלאה. הפעילות בשני שלבים: - הכיתה נעמדת יחד באזור שיש בו חיות (בכלוב, במכלאה או חופשיים). צופים יחד בחיות כשהכיתה עדיין רחוקה מהן, והמנחה מעריכה כי אינן חוששות מהכיתה. בעזרת המנחה מתארים את התנהגות החיות, למשל: העז רובצת בעיניים עצומות; הארנבון מחפש מזון כשגבו אלינו; החתול מלקק את פרוותו. - הכיתה מתקדמת יחד באיטיות לעבר החיות שנבחרו. עוקבים אחר החיות עם ההתקרבות, ונעצרים כשמבחינים בשינוי בהתנהגות החיה עקב נוכחות הכיתה וקרבתה. בעזרת המנחה מתארים את השינויים, למשל: העז טיפסה על סלע; הארנבון נעצר במקומו; החתול הפסיק להתנקות והזדקף. התלמידים מזהים את תגובת ההגנה שנצפתה: להילחם, לקפוא או להתחבא. צריך לשים לב גם לתגובות התגוננות מעודנות יותר, שקשה לסווג אותן: הפסקת לעיסה, הפניית אוזניים לצדדים, הצלפה בזנב, רחרוח באוויר וכו'.	ליד מתחמים שונים בחוות ההצלה	
10 דקות	תגובות התגוננות בבעל-חיים נבחר כל תלמיד מקבל דף אישי לציור או לכתיבה (בהתאם לגיל) של מידע חדש שלמד על תגובתו של בעל-חיים מסוים להתקרבות בני-אדם. למשל: רפאל התוכי עף גבוה ברגע שהתקרבו לכלוב; מיכל הכבשה נצמדה לחברותיה כשעברנו לידן; מיקה השרקנית קפאה במקום כששמעה אותנו. לאחר הפעילות מסכמת המנחה: מה למדנו היום? סיכום חלופי לילדים גדולים: התלמידים כותבים במחברת אישית מה למדו היום.	לאורך ומחוץ למתחמים שונים בחוות ההצלה	דף ריק לכל תלמיד טושים או צבעים לציור

תגובות התגוננות – דפי עזר

מצבים מלחיצים: כיצד אגיב?

1. שכבתי במטה ורציתי לישון. בחוץ התחיל לרדת קצת גשם, אבל זה לא הפריע לי. פתאום נשמע רעם קרוב מאוד – אפלו הקירות רעדו.
2. באתי להאכיל את הכלב שלי, לאקי, כמו שאני עושה בכל יום. לא מצאתי אותו, ואז שמתי לב ששכחתי לסגור את הדלת האחורית של הבית, והבנתי שלאקי יצא לרחוב.
3. הלכתי עם אמא ברחוב ליד הבית. כשהתקרבנו לתחנת האוטובוס ראינו נידת משטרה, ואז שמענו מישהו צועק "חפץ חשוד, לא להתקרב!"
4. אתמול הייתי לבד בבית והשתעממתי. החלטתי להכין "שקוי קסמים" במטבח ממה שמצאתי במקרר ובארונות. הרבה דברים התפזרו. כשאמא באה הביתה ומצאה את המטבח מבלגן, היא כעסה מאוד.
5. בשעור חשבון המורה צעקה עלי לצאת מהכיתה ואמרה שהיא שמעה אותי מדבר. אבל זה בכלל לא הייתי אני.

אפשר להציג גם מצבים פשוטים יותר – ללא תפנית בעלילה.

אפשר להנחות את התלמידים שיתארו מצבים מעוררי לחץ אחרים.

התלמידים מוזמנים להוסיף לשלוש התגובות הבאות תגובות התגוננות אחרות.

לברח

להלחם

לקפא

שיעור 3: איך ניגשים לבעל-חיים לא מוכר?

מטרות השיעור: למידה ותרגול של דרך ליצירת קשר עם בעלי-חיים באופן המותאם לשני הצדדים ; פיתוח יכולת ההבחנה בצרכים של אחרים ; תרגול של ויסות רגשי ודחיית סיפוקים.

זמן	פעילות	מיקום	עזרים
10 דקות	צופים בסרטון ומשוחחים "מבחן הסכמה" (מתוך חיות איתנו לכיתות ב'–ג', יחידה 4). שאלות לדיון : הייתם רוצים שמישהו ישאל אתכם לפני שהוא נוגע בכם, או אפילו רק מתקרב אליכם? מהם שלבי ההתקרבות שאתם זוכרים מהסרטון? לאילו חלקים בגוף של החיה כדאי לשים לב כשמנסים להתקרב אליה? במה ההתנהגות שלנו כשמתקרבים לחיה קטנה צריכה להיות שונה מההתנהגות שלנו כשמתקרבים לחיה גדולה? איך יודעים שחיה אינה מסכימה שניגע בה, ומה עושים במצב כזה?	כיתה או מרכז מבקרים	מחשב ומקרן
15 דקות	מתרגלים מבחן הסכמה בין תלמידים התרגול מתבצע בין התלמידים וללא נוכחות החיות, בשני שלבים : - הקבוצה עומדת במעגל. שני תלמידים נכנסים לתוך המעגל ומתרגלים התקרבות ביניהם : אחד התלמידים מנסה להתקרב אל השני בדרכים שונות (לאט/מהר, עם/בלי הושטת יד, מנח גוף נמוך/גבוה, בשקט/ברעש) ; בתגובה לניסיונות אלה בן-זוגו מביע את רצונו באמצעות מחוות גוף בלבד, בלי קול. חוזרים על אותו תהליך בכמה זוגות שונים. - אחרי כל סבב כזה משוחחים : איך הבנת שבן-הזוג לא רוצה קרבה? עד כמה קל או קשה היה לצד השני למסור מה הוא רוצה? מה בתרגיל היה שונה לדעתכם אילו הוספתם למחוות הגוף גם קולות? וגם מילים?	כיתה או מרכז מבקרים	
10 דקות	מבחן הסכמה עם בעל-חיים – נציגים נבחרים המנחה מחלקת את דפי העזר "איך מתקרבים לבעל-חיים – מבחן ההסכמה". מתרגלים עם בעל-חיים גדול הנוהג להביע ביוזמתו עניין ביצירת קשר עם אנשים, ונמצא במתחם גדול המאפשר לו לבחור אם להתרחק או להתקרב. המנחה מספרת על בעל-החיים : שמו מאיפה הגיע, מה עבר עליו לפני שהובא למקום ומאז, תכונות אופיו וכדומה. המנחה בוחרת מהכיתה נציג או שניים שייכנסו למתחם ויתרגלו את מבחן ההסכמה באופן ישיר ; הם נכנסים למתחם ופועלים לפי הנחיות מבחן ההסכמה. שאר התלמידים משתמשים בדפי העזר כדי לסייע לנציגים ליצור קשר לפי שלבי מבחן ההסכמה. כדי לתרום להרגשת הביטחון של בעל-החיים, הקבוצה שמחוץ למתחם צריכה לדבר ולנוע באופן שקט ורגוע. המנחה מקפידה על נקודות עצירה ברורות בין שלב אחד למשנהו, ובנקודות עצירה אלה בודקים אם נכון להמשיך לשלב הבא.	מחוץ למתחם נבחר ובתוכו	דפי עזר – מודפסים – דף לכל תלמיד
10 דקות	מתרגלים מבחן הסכמה – פעילות קבוצתית ממשיכים בתרגול עם בעל-החיים מהפעילות הקודמת או בעלי-חיים גדולים אחרים בקרבתו, אם הם מתקרבים לגדר. במידת האפשר המנחה מספרת על קורותיו ואופיו של כל בעל-חיים נוסף שהתקרב. התלמידים ניגשים לגדר התוחמת את המתחם, בקבוצות קטנות בזו אחר זו, כדי לתרגל את מבחן ההסכמה מחוץ למתחם ובמרחק בטוח מבעל-חיים הניגשים אל הגדר. כל תלמיד לוקח הביתה את דף העזר שלו.	מחוץ למתחם נבחר	דפי עזר – מודפסים – דף לכל תלמיד

איך מתקרבים לבעל-חיים – מבחן ההסכמה

התקרבות בשלושה שלבים

1

בשאלתנו נמצאים רחוק מבעל-החיים, צריך לבדוק ולוודא שיש לו הרבה מקום להתרחק מאתנו. בשבועים מרחוק, הידים צמודות לגוף, בלי תנועות חדות. סבילות! בשלב זה לא מתקרבים אל בעל-החיים.

2

בשבעל-החיים מסתכל עלינו והאזנים שלו מופנות אלינו, הוא מתעניין בנו ולא עסוק במשהו אחר. זהו הרגע לנסות ליצר אתו קשר – אך רק אם הוא רוצה בזה. עכשו צריך להבין אם הוא רוצה שנתקרב או נרחק. אם הוא פונה אלינו והגוף שלו רגוע, אפשר להתקרב.

3

כאשר מתקרבים לבעל-חיים שלא מכירים, צריך לאפשר לו להריח את היד שלנו לפני שנגע בו, כדי שיוכל להחליט בעצמו אם רוצה מגע. רק אם הוא מתעניין בנו נוגעים בו, למשל מלטפים אותו בצד הצוואר.

רגע, עוצרים! ונסוגים

איך יודעים שחיה לא רוצה קשר? יש חיות שנוהמות, חושפות שניים או נשכות, אך בדרך-כלל הסימנים עדינים יותר, ולא קל להבחין בהם. לפעמים החיה רק מתרחקת קצת או פונה הצדה. במקרה כזה נסוג אחורנית.

שלב ראשון – בדיקה מרחוק

שלב שני – קשר עין

שלב שלישי – מגע

רגע עוצרים... נסיגה

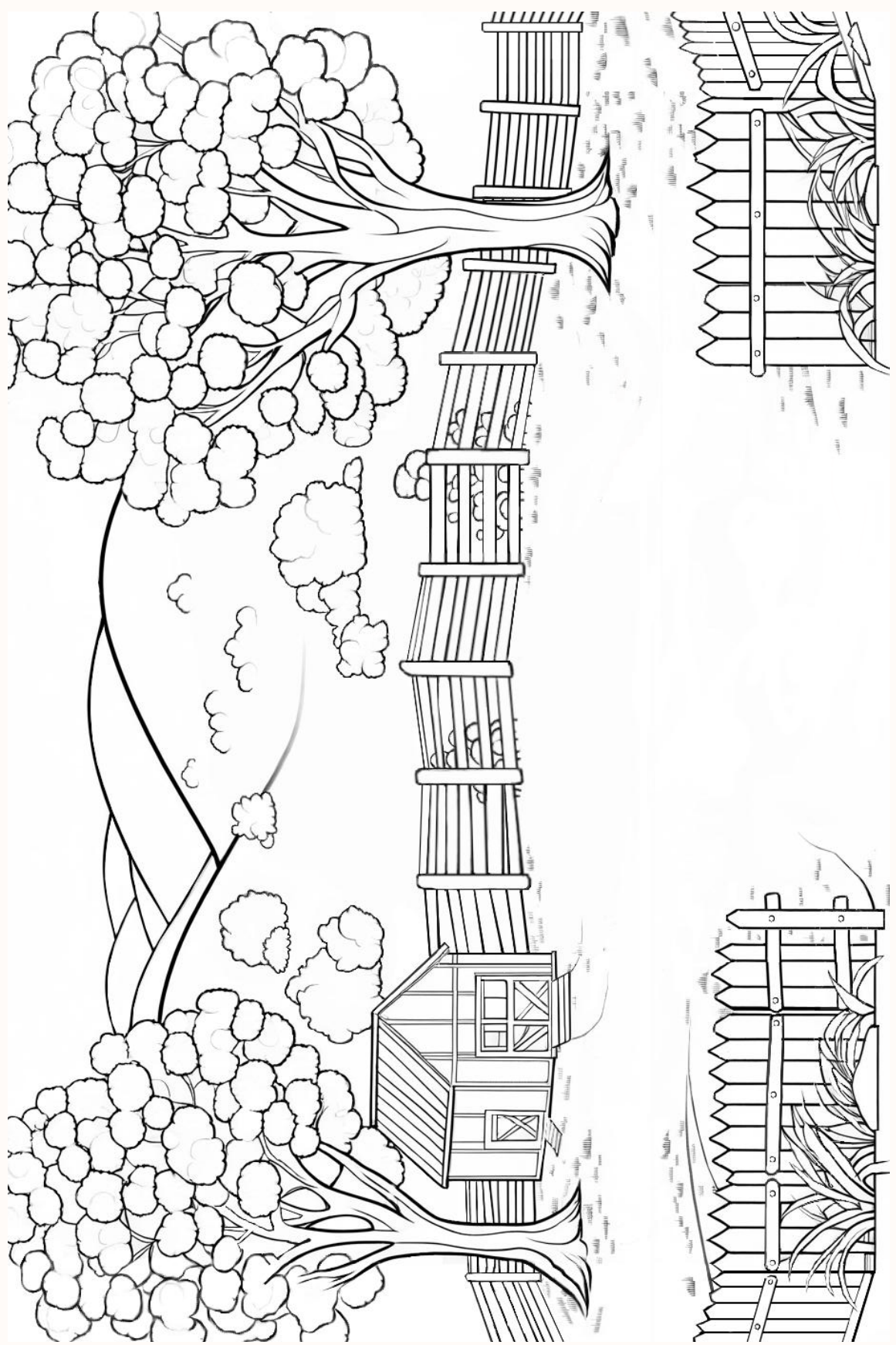
שיעור 4: איך יוצרים קשר טוב?

מטרות השיעור: תרגול יצירת קשר המותאם לצרכים של שני הצדדים; פיתוח היכולת לאמפתיה דרך היכרות עם הדומה והשונה ביני לבין האחר; תרגול וויסות רגשי ודחיית סיפוקים.

זמן	פעילות	מיקום	עזרים
10 דקות	צופים בסרטון ומשוחחים לפגוש בעלי-חיים בשבי או בחופש? (מתוך חיות איתנו לכיתות ד'–ה', יחידה 3, דף 7). הסרטון עוסק ביצירת קשר עם בעלי-חיים – קשר נעים לכל הצדדים. שאלות לדיון: איפה בדרך-כלל ילדים פוגשים חמורים ומה הילדים מצפים שיקרה במפגש? איך יודעים שחמור מרוצה או לא? איך אפשר לפגוש חמור שגם הוא וגם אנחנו נהיה מרוצים מהמפגש?	כיתה או מרכז מבקרים	מחשב ומקרן
15 דקות	מוצאים את הדומה והשונה מתמקדים בסיפור החיים של כמה בעלי-חיים – רצוי גדולים (למשל: כבשים, עיזים, חמורים), שהמנחה בחרה במתחם שונה מהמתחם הנבחר בשיעור 3. - המנחה מספרת מניין הובאו למקום, מיהם חבריהם במתחם, מה הם אוהבים לאכול, איזה סוג מגע הם אוהבים – אם בכלל, ומה הם אוהבים לעשות (ראו לעיל דוגמה להצגת סיפור חיים אישי: עמ' 7). - משחק כדור: כל הכיתה עומדת במעגל ומתמסרת בכדור. כל תלמיד שמקבל את הכדור מציין פרט אחד שבו הוא דומה לאחת החיות שהמנחה תיארה, או פרט אחד שבו הוא שונה ממנה. לדוגמה: "משמש העז אוהבת לאכול תפוחים, וגם אני", "מיקי התיש אוהב לטפס על מתקנים לגובה, ואותי זה מפחיד". אם תלמיד לא זוכר מידע על החיה, שאר התלמידים מוזמנים לעזור.	מחוץ למתחם נבחר	מחצלת וכדור
15 דקות	פוגשים בעל-חיים – מפגש נעים לשני הצדדים מכינים סלט לבעלי-החיים שנמצאים במתחם הפעילות הקודמת. המנחה מסבירה: לעומת מפגש המבוסס על רכיבה, על מגע וכו', הגשת אוכל עשויה להיות מהנה לשני הצדדים, אך רק בשלושה תנאים: (א) האוכל מתאים לחיה ובריא לה; (ב) כל החיות מקבלות מזון בו-זמנית כדי שלא יאלצו להתחרות ביניהן; (ג) לא מאכילים חיות בר חופשיות – כי זה עלול לפגוע בהן. - חותכים ירקות. - בוחרים תלמידים במספר שווה למספר בעלי-החיים שבמתחם, והתלמידים שנבחרו ניגשים בו-זמנית לנקודות שונות בגדר המתחם ומציעים סלט לבעלי-החיים. מגישי הסלט צריכים ליישם את מה שלמדו על ההעדפות ועל הצרכים של בעלי-החיים האלה, לגלות ערנות לשפת הגוף שלהם וליישם את מבחן הסכמה שנלמד בשיעור 3. - שאר התלמידים והמנחה שומרים שהחיות ומגישי הסלט ייצאו מרוצים (למשל שכל חיה קיבלה מנה). שאלות לדיון: אגב ההאכלה: איך לדעתכם בעלי-החיים מרגישים עכשיו? האם יש בעל-חיים שקשה לו להגיע לאוכל כי לא השאירו לו מקום? מה כל חיה בחרה לאכול קודם? ואיזה ירק היא אכלה אחרון?	מחוץ למתחם הנבחר	ירקות מכמה מינים סכיני חיתוך קערות גדולות או לוחות
5 דקות	כותבים ומציירים כל תלמיד מקבל דף עבודה (הדף הבא) המסכם דברים שלמד על בעל-חיים מסוים, לפי בחירת התלמיד. ממלאים את הדף על אחד מבעלי-החיים שפגשנו, לאור ההיכרות איתו: שם החיה, ודברים שהחיה אוהבת ולא אוהבת. אם התלמידים אינם יודעים לכתוב, הם משיבים בעל-פה, והמנחה כותבת את מה שאמרו. מחזקים את המסר הכתוב בעזרת ציור של החיה ושל הדברים הנחוצים לה. לוקחים את הדף הביתה לציור החיה במקום הפנוי במרכז החווה, ולצביעה.	במתחם הנבחר	דפי עזר מודפסים כלי כתיבה וטושים

זכרים לֹא אוֹהֵבִת:

זָכָרִים אוֹהֵבִת:

סִימְלֵי אִימָגִין מְשֻׁלָּטִים

מִכּוֹן אָדָם וַחַיָּה — לַחַיִּית אֵיתִם: 20 מַעֲרֻכֵי שִׁיעוֹר לַכִּיתוֹת א'-ג' — עִמ' 23
דָּף עֶזֶר לַמַּקְבֵּץ שְׁנִי: אֵיךְ יוֹצְרִים (וּלֹא יוֹצְרִים) קֶשֶׁר עִם זָרִים? שִׁיעוֹר 4: אֵיךְ יוֹצְרִים קֶשֶׁר טוֹב?

שיעור 1: מה צריך כדי להרגיש טוב בבית?

מטרות השיעור: זיהוי מרחב אישי של עצמי ושל אחרים; פיתוח אמפתיה לאחרים דרך היכרות עם הדומה והשונה ביני ובינם; פיתוח מיומנויות התבוננות ואיסוף מידע.

זמן	פעילות	מיקום	עזרים
5 דקות	צופים בסרטון ומשוחחים <u>קסם העז במקום חדש</u>, מתוך חוסן עם בעלי-חיים, שיעור 4. שאלות לדיון בנושא "בית": כמה בתים ראיתם בסרטון? מהם ההבדלים ביניהם? האם המילה "בית" מתאימה לתיאור המקומות האלה? מה מרגישים כשעוברים למקום חדש ועוזבים את הבית? אילו קשיים עברה קסם בבית החדש שלה בחווה?	כיתה או מרכז מבקרים	מחשב ומקרן
15 דקות	משחק – הבית שלי מסמנים מעגלים על הקרקע, במספר שווה לחצי ממספר התלמידים. מתחלקים לזוגות, ובני-הזוג נעמדים במרחק כמה מטרים זה מזה, אחד מהם בתוך מעגל המגדיר מרחב אישי או ה"בית שלי", והשני מחוץ למעגל. בן-הזוג החיצוני מתקרב למעגל בקצב שהוא בוחר, והתלמיד שבמעגל מסמן בלי מילים אם בן-הזוג מתקדם מהר מדי או לאט מדי. כשהמרחק לא נוח לתלמיד שבמעגל, הוא אינו מסתפק בסימנים אלא אומר "עצור!" מומלץ לעשות זאת יותר מפעם אחת, ולהחליף תפקידים בין בני-הזוג. מדי פעם עוצרים לברר: האם בן-הזוג הבין מה ביקשתי ללא מילים? זה היה קל או קשה? האם אמירת "עצור" עזרה לי לשמור על ה"בית" שלי? האם כשבעל-חיים רוצה שלא ניכנס ל"בית" שלו הוא משתמש בסימנים שאנו מבינים?	שטח פתוח הרחק מבעלי-חיים	חישוקים או אמצעים אחרים לסימון על הקרקע: גיר, מקלות או אבנים
10 דקות	הבית שלי – הבית של בעל-החיים המנחה בוחרת בעל-חיים שהכיתה טרם פגשה, ומספרת: מנין הגיע למקום? איך התאקלם במקום החדש? מה הוא אוהב לעשות? עם מי הוא אוהב להיות? אחר-כך התלמידים מספרים על ביתם: מי גר איתם? מהו החדר האהוב עליהם? עם מי הם חולקים את החדר? האם יש חצר לבית? מה חשוב להם שיהיה בבית? מתבוננים במתחם של בעל-החיים וחושבים עליו כעל בית: איך המתחם בנוי (חלוקה פנימית, ריהוט/חפצים, ממה הם עשויים)? מי גר שם? האם יש חדר פרטי? איפה המקום הבטוח ביותר בבית? איפה הסלון – שם מקבלים אורחים? איפה השירותים? האם יש מקום למשחק? ולסיכום – האם זהו בית טוב? חושבים יחד על דברים שאנו צריכים בבית, וגם בעל-חיים צריך כדי להרגיש טוב בביתו (משחקים, חדר פרטי); שמים לב אם יש דברים שאנו צריכים, ואילו בעל-החיים אינו צריך (כגון מחשב וטלוויזיה).	מחוץ למתחם נבחר	מחצלת
15 דקות	אורחים בביתו של בעל-החיים: מכינים מתנות דיון כיתתי: לאחר שהיכרנו את ביתו של בעל-החיים, איך צריך להתנהג כשמבקרים ב"סלון" שלו (כלומר במקום המתאים לאורחים)? כמה אורחים יכולים להיכנס ל"סלון" יחד? מה כדאי להביא כמתנה? הכיתה מתחלקת לקבוצות קטנות, וכל קבוצה מכינה מתנה כפי שנהוג כשמתארחים בבית של בני-אדם – לפי הנחיות בדף הבא (אפשר להכין כמה מתנות מאותו סוג, ואפשר לוותר על אחד הסוגים אם יש מחסור בחומרים או בכלים). 1-3 נציגים מכל קבוצה מביאים את המתנה ל"סלון". כל הכיתה צופה מבחוץ איך המארח מקבל את המתנה, ומתארת את המתרחש. לדוגמה: "השרקן פחד להתקרב למתנה כשהילדים היו בתוך המתחם." לאחר הפעילות מסכמת המנחה: מה למדנו היום? סיכום חלופי לילדים גדולים: התלמידים כותבים במחברת אישית מה למדו היום.	מחוץ למתחם נבחר	גלילים וקופסה כלי חיתוך עשב/חציר פריטי מזון לפי ההנחיות בדף העזר

מכילים מתנות לבצל-חיים

המתנות מתאימות לארנבון, לשרקן או לחלדה. בכל מתנה מסתתרות חתיכות מזון שבצל-החיים אינו מקבל בדרך-כלל, וכדי להגיע למזון בצל-החיים יצטרך להתאמץ קצת, בדרך שמענגת אותו. בכל המתנות עושים שמוש בגלילי ניר טואלט, וצריך פלים לחתוך קרטון – ספין מטבח משננת ומספרים.

המזונות הבאים מתאימים למתנות שנותנים לעתים קרובות (במיחד העלים): פטרוזיליה, כסברה, שמיר, נענע, סלרי, חסה (לא עגלה), אפונה ירקה, מלפפון, פלפל ירק, שמר, קשוא (כהה).

יש ירקות שרצוי לתת רק לעתים רחוקות: גזר, ברוקולי, כרוב, תרד. אפשר לתת גם פרות, אך רק לעתים רחוקות, בלי גרעינים ובלי קלפה עבה: תפוח, אגס, בננה, אבטיח, פרות יער, מלון, קיוי, אפרסק, מנגו.

לכל המזונות אפשר להוסיף חציר או עשב המתאימים לבצל-החיים, אך אל תתנו שום מזון שאינו נמצא ברשימה הזו, כי הוא עלול להיות מסכן לבריאות בצל-החיים.

סגש מתנה

על קפסת קרטון קטנה מסמנים קו חתוך בגובה שמונה סנטימטרים מעל תחתית הקפסה. מנסרים בעזרת ספין משננת חתך וגוזרים את תחתית הקפסה כך שהיא נהפכת למגש. מפזרים על המגש חתיכות מזון, ומעל המזון שמים גלילי ניר טואלט בעמידה זה לצד זה – צריך להזיז אותם כדי להגיע למזון.

כדור משחק

על גליל ניר טואלט מסמנים טבעות ברחב שנים וחצי סנטימטרים. מנסרים כל טבעת בספין משננת עד שנוצר חתך בגליל, ואז גוזרים את הטבעת. מכניסים טבעת אחת לתוך טבעת אחרת, ובחלל שנוצר מכניסים חתיכות מזון. מכניסים הכל לטבעת השלישית, וכך נוצר כדור עם הפתעה בתוכו.

גליל הפתעות

משחילים קצה של גליל ניר טואלט על גליל נוסף כדי ליצר גליל ארוך (אפשר להשתמש מראש בגליל ארוך). עוטפים חתיכות מזון מיחד בחציר או בעשב ומכניסים הכל יחד לתוך הגליל. מחררים את הגליל כדי שעלים יבצבצו מהחרים החוצה. סוגרים את קצוות הגליל באמצעות מעיכה, כדי שהמזון לא יצא בקלות.

מאכלים מיוחדים מהרשימה

סרגל, עפרון, ספין משננת, מספרים

חציר או עשב מתאימים

גליל הפתעות

גליל העשוי מפכה גלילים שהקצה שלהם נכנס זה בזה

כדור משחק

כדור העשוי משלוש טבעות שהשחלו זה על זה

סגש מתנה

מגש מתחתית ארגז קטן

שיעור 2: מה היא משפחה בעינינו ובעיני חיות אחרות?

מטרות השיעור: היכרות עם צרכים משפחתיים של חיות מכמה מינים; הבנה שקשר חברתי עם בני-אדם וחיי שבי אינם מהווים חלופה ראויה לאורח חיים טבעי; טיפוח אמפתיה לאחרים.

זמן	פעילות	מיקום	עזרים
10 דקות	צופים בסרטון ומשוחחים ילדים זקוקים להורים או למבוגרים אחרים שידאגו להם, והקשר עשוי להימשך כל החיים. בחיות ממינים אחרים עשויים להיות קשרים משפחתיים אחרים: <u>השקעה הורית אצל חיות שונות</u> (מתוך חיות איתנו לכיתות ב'–ג', יחידה 5). שאלות לדיון: האם בכל המינים בטבע יש קשרים משפחתיים חזקים? מה עושה הורה שהגור או הגוזל חשופים לו?	כיתה או מרכז מבקרים	מחשב ומקרן
10 דקות	משחק – קמים אם מסכימים המנחה מקריאה מדף עזר (הדף הבא) משפטים שאנשים אומרים על צרכים משפחתיים של בעלי-חיים מכמה מינים. כל ילד קם ממקומו אם הוא חושב שהמשפט נכון, או נשאר במקומו אם לדעתו המשפט שגוי. לאחר כל משפט המנחה מוסיפה פרטי מידע מדף העזר, והתלמידים מוזמנים לשקול מחדש את תשובתם. תלמידים יכולים להוסיף משפטים משלהם.	שטח פתוח הרחק מבעלי-חיים	מחצלת דף עזר מודפס למנחה
5 דקות	על מה חושבים כשאומרים "תרנגולת"? כל הפעילות עד סוף השיעור תלויה בנוכחות משפחת תרנגולות בחוות ההצלה. אם אין משפחה כזו אך יש משפחה ממין אחר, יש להעביר את כל הפעילות למין זה. המנחה כותבת את המילה "תרנגולת" בתוך עיגול באמצע הדף, והתלמידים מתקבצים סביבה. המנחה מבקשת מהם לומר אילו מילים עולות בדעתם כשהם שומעים את המילה "תרנגולת", וכותבת סביב המילה את האסוציאציות שנאמרו ("שמש אסוציאציות"). יש להשאיר מקום ריק בשולי הדף.	מחוץ למתחם נבחר או ליד בעלי-חיים נבחרים	מחצלת נייר עבה בגודל A2 או חצי גיליון (50x70) טוש
10 דקות	מכירים משפחת תרנגולות בחווה צופים במשפחת תרנגולות. לפני התצפית אומרת המנחה מאיפה הגיעו ההורים ומהו גיל הצאצאים. מתחלקים לשלוש קבוצות, הצופות ומדווחות על מה שראו: קבוצה 1 מתארת את המראה החיצוני של בני המשפחה. קבוצה 2 מספרת מה בחרה המשפחה לעשות בזמן התצפית. קבוצה 3 מזהה עם מי בחרו בני המשפחה להיות ומנסה לזהות חברויות ויריבויות. המנחה מוסיפה לתגליות פרטי מידע בעלי משמעות משפחתית, כגון: תכונות אופי ייחודיות של בן משפחה נבחר, יחסים מיוחדים (טובים או רעים) בתוך המשפחה, כיצד מסייעת האם לאפרוחים למצוא אוכל, ומה היא עושה כשהיא מזהה סכנה.	מחוץ למתחם נבחר או ליד בעלי-חיים נבחרים	מחצלת
10 דקות	חושבים מחדש על "תרנגולת" המנחה מבקשת שוב מהתלמידים לומר מילים העולות בדעתם כשהם שומעים את המילה "תרנגולת" – הפעם לאור ההיכרות עם משפחת התרנגולות. כל תלמיד מקבל פתק (פתקית, ממו) דביק כדי לכתוב או לצייר עליו את מה שעולה בדעתו. כל תלמיד ניגש לגיליון מפעילות 3 ומדביק את הפתק שלו על הנייר (אם הדביקות של הפתק נפגעה, נעזרים במקל דבק). הפתקיות מודבקות סביב הטקסט שכבר כתוב על הגיליון, וכך נוצר מעגל שני וגדול יותר סביב המילה "תרנגולת". לאחר הפעילות מסכמת המנחה: מה למדנו היום? סיכום חלופי לילדים גדולים: התלמידים כותבים במחברת אישית מה למדו היום.	מחוץ למתחם נבחר	גיליון מפעילות לעיל פתקים דביקים ומקל דבק מוצק טושים או צבעים

צרכים משפחתיים במינים שונים

תיקונים והרחבה

לא נכון! ילדים אוהבים לגעת בגורים ולהחזיק אותם, אך גורי ארנבונים צריכים דווקא מגע מועט במיוחד. בטבע האם משאירה את הגורים לבד בקן מיוחד ומיניקה אותם רק פעם ביממה בשעת לילה מאוחרת, בחלב מיוחד. האם מנהלת את יציאת הגורים לעצמאות בדרך הדרגתית שקשה לאדם לחקות.

נכון... בערך! הגורים נולדים מפותחים מאוד: עם פרווה ועיניים פקוחות, וכבר ביום הראשון הם אוכלים מזון מוצק. הם מפסיקים לינוק בהדרגה בגיל 3-6 שבועות, ומתנהגים באופן עצמאי בגיל 6-7 שבועות. למרות זאת הם נחשבים לבוגרים רק לאחר כמה חודשים.

לא נכון! אומנם בנחשים מכמה מינים התגלה קשר בין האם לצאצאיה, ויש גם נתונים על קשרים חברתיים בין נחשים, אבל הגוף וההתנהגות של נחשים שונים מהגוף וההתנהגות של בני-אדם עד כדי כך שקשר עם אדם אינו יכול להתאים לנחש. הנחש אינו זקוק לאדם לידו, ובטח שלא למגע מיד אדם.

נכון! השבועות 3-12 בחייו של כלב נחשבים לתקופה המכריעה בפיתוח הכישורים החברתיים שלו, ואם הוא לא עובר בתקופה זו חויית משחק טובה עם כלבים אחרים, הוא לא יידע לשחק עם כלבים בבגרותו. אולם היחס של כלב לכלבים אחרים ממשיך להתפתח גם בהמשך חייו.

לא נכון! עגלים יונקים ומקבלים מאימם ליקוקים וקרבה במשך תקופה העשויה להימשך למעלה משנה, אפילו אחרי שכבר נולד עגל חדש. הזכרים מתנתקים מהאם במהלך שנת חייהם השנייה, ואילו הנקבות עשויות להישאר איתה באותו עדר כל חייהן.

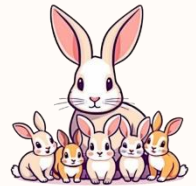
לא נכון! ילדים קטנים תלויים לגמרי בהורים או במבוגרים אחרים. גם כשהילדים גדלים הם ממשיכים להיעזר עד בגרותם במבוגרים שטיפלו בהם בינקותם. קשר כזה קיים בכל התרבויות האנושיות.

לא נכון! ברכיות (ברווז בר מהמין הקרוב ביותר לברווז הבית) עוזבות את האפרוחים שלהן אחרי שהאפרוחים מסוגלים לעוף – כשהם בני 7 שבועות בערך, ולפעמים אפילו קודם לכן. האפרוחים מסוגלים להסתדר לבד עוד לפני שהם עפים.

נכון! אפרוחים שומעים ולומדים לפחות שבוע לפני שהם בוקעים – למשל לזהות את אימם ולהגיב היטב לקריאות הזמנה לאכול ולקריאות אזהרה מסכנה. הם אפילו מחליפים קריאות עם אימם כשהם עדיין עוברים בביצה.

דברים שאנשים אומרים

"ילדים יכולים לטפל מצוין בגורים של ארנבונים"

"שרקניות מטפלות בגורים שלהן עד גיל חודש וחצי"

"כדאי לאמץ נחש כי הוא זקוק למשפחה אוהבת"

"כדי שכלב ילמד לשחק עם כלבים אחרים הוא צריך לשחק עם כלבים בחודשים הראשונים לחייו"

"לעגל יכולים להיות חיים טובים גם בלי האימא שלו"

"ילדים לא זקוקים למבוגרים שמתערבים בחייהם ואומרים להם מה לעשות"

"ברווזה מטפלת באפרוחיה במשך כל חייהם"

"אפרוחים שומעים את הקרקורים של אימם כשהם עדיין בביצה"

שיעור 3: מאיפה באתי ולאן אני שייך?

מטרות השיעור: היכרות עם צרכים משפחתיים של חיות ממינים אחדים; חידוד ההבחנה בין תנאי שבי לתנאים טבעיים והכרה בכך שחיי שבי וחברת אדם אינם מהווים חלופה ראויה לאורח חיים טבעי; טיפוח אמפתיה לאחרים.

זמן	פעילות	מיקום	עזרים
10 דקות	צופים בסרטון ומשוחחים <u>משפחה חלופית בחוות ההצלה</u> (מתוך חיות איתנו לכיתות ב-ג', יחידה 5). שאלות לדיון: מה הרגיש סנאו העגל ללא אימו ובלי המשפחה שלו? האם בני-אדם מהווים "משפחה" מספקת עבורו? מה הוא קיבל ומה חסר לו בסביבת בני-אדם? האם גם לכם יש מישהו שבעיניכם הוא כמו אח או בן משפחה אחר, אף-על-פי שאינו קרוב אליכם קרבת דם?	כיתה או מרכז מבקרים	מחשב ומקרן
15 דקות	מנין הגיע בעל-החיים ומדוע הוא פה? כשפוגשים בעל-חיים שבו, אין להציג את השבי כמקומו "הטבעי" ויש לעורר בתלמידים תהיות מדוע הוא שם. למשל, אפשר להכיר את סיפור החיים של תוכי בחווה בעזרת המשחק "היכרות בקלפים" שנגזר מראש מדף עזר 1 (הדף הבא). הקבוצה יושבת במעגל, ובתוכו כרטיסיות עם שאלות בצבעים שונים וקובייה צבעונית. תלמיד נבחר זורק את הקובייה, ולפי הצבע שהוגרל בקובייה התלמיד מרים קלף עם שאלה בצבע תואם. התלמידים או המנחה קוראים את השאלה לקבוצה ומשוחחים עליה. המנחה מוסיפה מידע על התוכי המסוים שנבחר, וכן מידע כללי מתוך דף עזר 2.	מחוץ למתחם תוכים	קובייה צבעונית (מדבקה בצבע אחר על כל פאה) דף עזר 1 מודפס וגזור מראש לכרטיסיות
10 דקות	מה מרגישים בסביבה זרה? משתפים: מה מרגישים כשנמצאים במקום זר? ולעומת זאת מה מרגיש תוכי בבית או בכלוב? אולי הוא מבקש את חברתו, אך איך נראים הדברים מנקודת מבטו? המנחה מחלקת את הכיתה לקבוצת "תוכים" ולקבוצת "ילדים". "התוכים" יכולים לבצע את המשימות כתוכים בלבד: מותר להיעזר בידים רק ככנפיים, ומותר להשמיע קולות של תוכים בלבד. "הילדים" מקבלים משימה סודית הכתובה על פתקית נפרדת. המנחה מחביאה פתקית אחת בכל יד, ונציג "התוכים" בוחר יד. המשימות הן: (א) בחרו חפץ מעניין במרחב ובקשו מקבוצת הילדים להביא לכם אותו; (ב) נסו לגרום לקבוצת הילדים לשבת על הקרקע ולהיות בשקט. כל משימה מוגבלת לשלוש דקות. הקבוצות מחליפות ביניהן תפקידים כדי שכל קבוצה תתנסה בשני התפקידים. בתום הפעילות שואלת המנחה: מה הרגשתם בתפקיד התוכים? המנחה מסכמת שההתנסות ב"להיות תוכי" בין אנשים מאפשרת להרגיש כמה קשה לתקשר בשפה שהיא לא שלך עם מישהו ממין אחר, וכשאי אפשר להשתמש בגוף כמו שרגילים ורוצים. כך עלולים להרגיש גם התוכים שאנו פוגשים פה בכלוב.	בשטח פתוח, הרחק מבעלי-החיים	שני פתקים עם משימות כתובות שעון עצר
10 דקות	אנו יכולים להשפיע – "הסיסמאות שלנו" המנחה רושמת מראש במרכז כל גיליון: "כיצד נוכל לעזור לתוכים?" הכיתה מחולקת לזוגות או לקבוצות קטנות, וכל זוג/קבוצה עובד על גיליון נפרד: ממציאים וכותבים סיסמה המבטאת אפשרות לעזור לתוכים הסגורים בכלוב – תוכים מסוימים בחווה או תוכים באופן כללי (למשל: "לא קונים תוכים", "כלוב הוא לא בית לתוכי", "תוכים צריכים אחד את השני", "אף תוכי לא אוהב להיות לבד", "צריך שנהיה לידו בשקט", "לא נכנסים לבית של ____"). מקשטים את הכרזה. לאחר הפעילות מסכמת המנחה: מה למדנו היום? סיכום חלופי לילדים גדולים: התלמידים כותבים במחברת אישית מה למדו היום.	כיתה או מרכז מבקרים	נייר עבה בגודל A3 או רבע גיליון (35x50) לפי מספר הקבוצות או הזוגות טושים או צבעי פנדה

היכרות בקלפים – סיפורו של תוכי

עם מי _____ מעדיף להיות?

ציילום: mariokinhed | Shutterstock

מאיפה _____ הגיע לכאן?

ציילום: CalinMadescu | Shutterstock

האם _____ יכול לעוף בסביבה שלו?

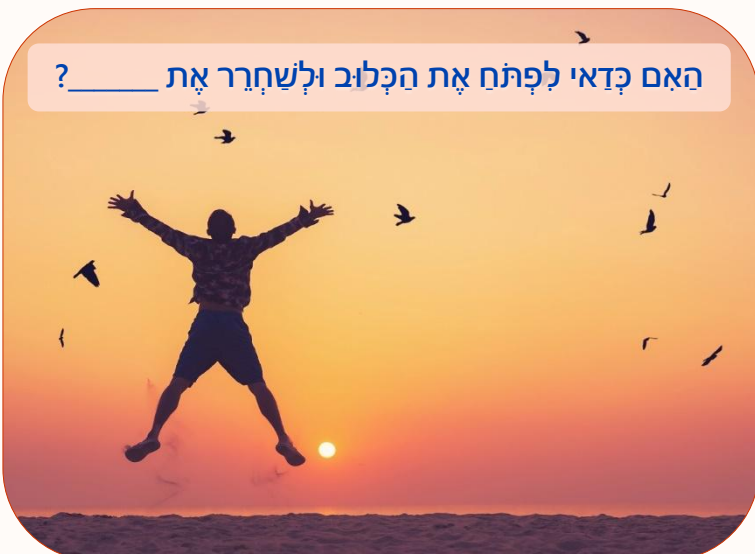
ציילום: Jiri Hrebicek | Shutterstock

איפה תכים כמו _____ חיים בטבע?

איור: Manzooranmai | Shutterstock

האם כדאי לפתח את הכלוב ולשחרר את _____ ?

ציילום: Tonktiti | Shutterstock

מדוע _____ רוצה או לא רוצה לשחק אתכם?

ציילום: Vyaseleva Elena | Shutterstock

מכון אדם וחייה – לחיות איתם: 20 מערכי שיעור לכיתות א'-ג' – עמ' 29
דף עזר 1 למקבץ שלישי: מהו בית עבורי ועבור בעלי-חיים? שיעור 3: מאיפה באתי ולכן אני שייך?

סיפור של תוכי – תשובות לדוגמה

עם מי _____ מעדיף להיות?

כל התוכים שאנו מכירים בשבי חיים בטבע בלהקות. תוכנים בטבע חיים בלהקות המונות מאה ואפילו רבבות פרטים יחד. גם תוכים החיים בלהקות קטנות אינם לבד. בישראל נפוצים תוכים חופשיים משני מינים – דררה מצויה ותוכי נזירי; רק לעיתים נדירות הם לבד, וכשהם עפים הם קוראים זה לזה. התוכים מכירים זה את זה, ובתוך הלהקה יש קשרים קרובים יותר ופחות, ויש תוכים בעלי מעמד גבוה יותר או פחות. במינים רבים התוכים מחפשים מזון בלהקה קטנה, ולקראת ערב מתקבצים יחד ללינה המונית. כשתוכי מבודד בשבי, הוא מחפש חברה של בני-אדם כתחליף לא מספק לחברת תוכים. _____ מבקש לפעמים קרבה של אדם האהוב עליו במיוחד, אך זה לא מספיק לו ולכן אנו מחפשים לו חבר בן מינו. אנו מנסים לאמץ תוכי שזקוק לבית טוב יותר ולא לקנות תוכי, אבל זו משימה לא קלה כי אנשים רוצים למכור תוכים ולהרוויח כסף על חשבונם.

מאיפה _____ הגיע לקאן?

רבים מאמינים שתוכי הוא חיית מחמד המתאימה לחיים בבית, אך למעשה תוכי בבית הוא חיית בר בכלוב. תוכים כמו _____ מגיעים לחוות ההצלה מחנויות חיות או מבתיים שלא הצליחו לספק להם את מה שהם צריכים כחיות בר. חיי השבי פוגעים בתוכים בדרכים שונות. לדוגמה, _____ חי בכלוב קטן עד כדי כך שלא היה לו מקום לעופף. מרוב שעמום ותסכול הוא ניסה לכרסם את הסורגים ותלש לעצמו נוצות. אנחנו לא יודעים בן כמה _____, אבל סיפרו לנו שהוא גדל 10 שנים אצל משפחה שלא רצתה בו יותר – קנו אותו בלי לבדוק מהי תוחלת החיים של תוכי (התוכים הקטנים ביותר – תוכנים – עשויים להגיע לגיל 15, ותוכים בינוניים וגדולים עשויים להאריך חיים כמעט כמו אדם, 60 שנה ויותר). _____ סבל אחרי שאיבד את האנשים המוכרים ואת הסביבה המוכרת. כשהגיע אלינו כמעט שלא אכל ולא זז. הוא נראה עצוב מאוד.

האם _____ יכול לעוף בסביבה שלו?

רוב הכלובים מאפשרים לתוכים לעופף במשך שנייה או פחות, ובעצם רק לזנק ממקום עמידה אחד לאחר. אפילו הכלובים הגדולים ביותר שנקראים "כלובי תעופה" מאפשרים לתוכי לעוף כמה עשרות מטרים, לכל היותר. בטבע התנאים אחרים לגמרי. אומנם רוב התוכים אינם נודדים, אך בכל יום הם מעופפים כמה קילומטרים בחיפוש מזון. מוקדם בבוקר ולפנות ערב הם גם עפים קילומטרים ואף עשרות קילומטרים ברציפות מאתר הלינה הקבוצתית לאתרי האכילה – ובחזרה. בישראל אפשר לראות דורות מצויות עוברות כך בין יישובים שונים במהירות של מכונית בעיר. תוכים כאלה עפים בבת אחת מרחק של אלפי כלובים לפחות! תעופה רציפה כזו היא תנועה אחרת לגמרי מתעופה בכלוב, כמו שלקום מהכיסא למקרר זו תנועה אחרת מריצת חצי מרתון. אם כן כשרואים כאן את _____ פורש כנפיים, האם הוא באמת עף?

איפה תכים כמו _____ חיים בטבע?

רוב התוכים בטבע חיים באזורים טרופיים, כלומר בתנאי חום, גשם רב ויער. כמה מינים אחרים הנפוצים בשבי, כגון תוכן ונימפית מצויצת (קוקטיל) חיים באזורים יבשים באוסטרליה. באירופה וברוב אסיה ואמריקה הצפונית אין תוכים בטבע. התוכים החיים בטבע בישראל, באירופה ובאמריקה הצפונית הם צאצאי תוכים שברחו מכלובים. אם כן רוב התוכים המוחזקים בשבי נאלצים לחיות באקלים קר יותר מהאקלים המתאים להם. בטבע רוב התוכים חיים או לפחות לנים בעצים גדולים וסבוכים – אפילו תוכים באזורים יבשים. התוכים בוחרים לעצמם מזון מתוך מגוון גדול של צמחים, והם בוחרים לא רק את מין הצמח אלא גם את חלקי הצמח המדויקים, כגון עלים צעירים בלבד. תנאים כאלה אינם קיימים בשבי, אפילו בחוות ההצלה שלנו.

האם קדאי לפתח את הכלוב ולשחרר את _____?

המקום המתאים והטוב ביותר לתוכי הוא בסביבה הטבעית שלו, שם הוא יכול לעוף בחופשיות, לבחור מה הוא עושה ולהיות עם תוכים כמוהו. אבל כשהתוכי נולד וגדל בשבי המצב אינו פשוט. אומנם החיים בטבע הם החיים הטובים ביותר לתוכי, אבל כל התוכים המוחזקים בשבי בישראל שייכים לטבע של ארצות רחוקות ולא לטבע של הארץ הזו. אם הם ישוחררו, לחלקם יהיה קשה לשרוד בטבע הישראלי, וחלקם עלולים לגרום נזק לחיות הבר המקומיות – למשל לקחת מהן מזון או מקומות קינון. ממילא תוכי כמו _____ גדל כל חייו בכלוב והוא לא יכול להסתדר בטבע אפילו בארץ מתאימה לו. הוא לא חזק מספיק בשביל לעוף למרחקים ארוכים, הוא לא יודע לברוח מטורפים ומבני-אדם שרוצים להזיק לו, הוא לא יודע איך למצוא לעצמו מזון וקשה לו להתחבר עם תוכים אחרים, אם יש בסביבה. לכן _____ לא יצליח לשרוד לבדו בטבע.

מדוע _____ רוצה או לא רוצה לשחק אתכם?

אולי כיף לנו ש _____ בוחר להתקרב אלינו ולשבת לנו על הכתף, ואולי מתסכל שהוא לא מעוניין בנו. אבל אפילו כשהוא מחפש את חברתו, הסיבה לכך איננה קשר טוב בינינו אלא מחסור בחברה של תוכים; אם יש לו אפשרות לבחור, הוא מעדיף להיות עם תוכים. תוכים בטבע מטפלים בצאצאים שלהם זמן רב, כשנה ויותר בתוכים הגדולים. אם הפרידו גוזל בכוח מהוריו, הציפור הצעירה מחפשת תחליף, ויש אנשים שרוצים "תוכי האכלת יד" כדי שיתקרב אליהם מרוב מחסור ותסכול. בגיל מאוחר יותר, כשבני-אדם נוגעים בתוכי מבודד, הוא מחפש באדם תחליף לבן-זוג או לבת-זוג. אבל אדם הוא תמיד תחליף גרוע לתוכי – הוא לא יודע ולא יכול להיות הורה או בן-זוג. אם ל _____ הייתה אפשרות לבחור כשהוא היה גוזל, האם הוא היה רוצה לקבל אוכל מידיהם של אנשים, או שהוא היה מעדיף להישאר עם ההורים שלו?

שיעור 4: אימוץ – אחריות לכל החיים

מטרות השיעור: הכרת כמה תחומי אחריות הנלווים לאימוץ בעל-חיים; הכרת כמה תנאים הדרושים לבעלי-חיים בחוות הצלה וגם בבית; טיפוח אמפתיה לאחרים.

זמן	פעילות	מיקום	עזרים
10 דקות	צופים בסרטון ומשוחחים דיון מקדים: האם למישהו יש בבית בעל-חיים, והוא זוכר כיצד הוחלט לאמץ אותו? האם מישהו רוצה לאמץ בעל-חיים אבל ההורים לא מסכימים? האם למישהו היה בעל-חיים בבית אך העברתם אותו לבית אחר? משפחה ואימוץ (מתוך חיות איתנו לכיתות ב'–ג', יחידה 5). לסיכום: ההחלטה לאמץ בעל-חיים אינה קלה, ולפני כן צריך לענות על שאלות רבות, בשיתוף המשפחה כולה. להשלמת הפעילות שולחים להורים הסבר עם קישור (מתוך חיות איתנו לכיתות ב'–ג', יחידה 5) לפעילות משפחתית בנושא אימוץ בעל-חיים למשפחה.	כיתה או מרכז מבקרים	מחשב ומקרן
5 דקות	איך החלטנו לאמץ את _____ המנחה מספרת על אחד מבעלי-החיים בחוות ההצלה; כדאי לחזור לתוכי מהשיעור הקודם. המנחה מספקת מידע על התנאים ששררו במקום שבעל-החיים הגיע ממנו ועל התנאים בחוות ההצלה, והתלמידים מתבקשים לדמיין את שני המקומות זה מול זה ולהחליט: האם ההחלטה לקלוט את בעל-החיים בחוות ההצלה הייתה נכונה? שאלות מנחות: - האם לפני האימוץ _____ נמצא במקום שאינו טוב לו, והוא נזקק בדחיפות למקום חדש? מה לא היה טוב שם? - האם יש בחוות ההצלה מקום בטוח עבורו – מתאונות, מטורפים ומאנשים? - האם יש בחוות ההצלה חברה מתאימה לו? - האם יש לו מרחב תנועה מספיק, ובעיקר מרחב תעופה? - האם הסביבה מגוונת ודומה לסביבה הטבעית שלו?	מחוז למתחם נבחר (רצוי מתחם תוכים)	מחצלת
10 דקות	משחק: החבילה עוברת מכינים מראש את המשחק – שנועד לבדוק אם יש אצלנו כל מה ש_____ זקוק לו. ברקע מוזיקה שקטה. התלמידים יושבים במעגל ומעבירים ביניהם חבילה – קופסה ובה דפים שמילים כתובות עליהם. מדי פעם המוזיקה נפסקת והתלמיד שהחבילה נעצרה אצלו פותח אותה, מקריא את הכתוב בדף העליון ואומר אם חוות ההצלה יכולה לספק ל_____ את מה שכתוב בדף (למשל: מקום בטיח, מזון מגוון, השגת מזון בדרךים מעניינות, מים נקיים, מקור מים זורמים, חברה של חיות דומות, מרחב לריצה או לתעופה, אפשרות לטפס, צמחים וענפים, משחקים).	מחוז למתחם נבחר	דפים שהוכנו מראש קופסה לאכסון הדפים
20 דקות	משפרים את הבית של _____ במשחק הקודם גילינו מה צריך לשפר בתנאי החיים של _____ בחוות ההצלה. בדפי העזר הבאים יש הצעות שיפור המבוססות על פעילויות פשוטות המאפשרות שיפור משמעותי באיכות החיים של בעלי-חיים בשבי במסגרת שיעור אחד (ההצעות אינן מחליפות שיפורים יסודיים יותר, כגון שטח תעופה מוגדל וצפיפות מופחתת). המנחה מחלקת את הכיתה לשתי קבוצות, וכל קבוצה מתמקדת בפעילות אחת העונה על בעיה שהתגלתה במשחק הקודם. הוספת התוצרים למתחם התוכים תיעשה על-ידי איש צוות, ללא כניסת תלמידים למתחם. לאחר הפעילות מסכמת המנחה: מה למדנו היום? סיכום חלופי לילדים גדולים: התלמידים כותבים במחברת אישית מה למדו היום.	כיתה או מרכז מבקרים	החומרים המופיעים בשני דפי העזר הבאים (או חלקם, לפי בחירת המנחה)

הכנת אביזרים לשיפור איכות החיים של תוכים

ההנחיות מותאמות לתוכונים ולנימפיות מצויצות (קוקטילים). אם בוחרים להתמקד בתוכים ממין אחר או שיש בכלוב בעלי-חיים נוספים, יש לבחון מראש את בטיחות התוצרים. אמצעי ההעשרה שלהלן מבוססים על מזון: הם מספקים דרכים להשגת מזון שאינן נפוצות בשבי ומחקות שיחור אחר מזון בטבע – הזדמנות להוסיף לתוכים מזון שאינם מקבלים בדרך-כלל, בדרכים מאתגרות ומעוררות עניין.

מזונות מסוכנים. אין לתת לתוכים: אבוקדו, אפרסמון, בצל, מוצרי חלב, עגבנייה – עלים וגבעולים, פטריות, קטניות מיובשות, שוקולד, שום. אין לתת לתוכים מזון הכולל בתוכו כתוספת: מלח, ממתיקים, סוכר, קפאין, שמן, תבלינים. יש להגיש פירות וירקות רק לאחר שנרחצו היטב. פירות יש להגיש רק לאחר שהוצאו מהם כל הזרעים או החרצן.

מזונות בטוחים – כתוספת צדדית בלבד לתפריט המאוזן הקבוע. פירות: אגס, אוכמניות, אפרסק, אשכולית, בננה, מלון, מנגו, משמש, נקטרינה, ענבים, פסיפלורה, פפאיה, קיווי, שזיף, תאנה, תות שדה, תפוז, תפוח. ירקות: בוק סוי, ברוקולי, גזר, גרגיר (ראשד), כרוב, כרוב ניצנים, כרובית, מלפפון, סלק, סלק עלים, עגבנייה – ללא עלים, סלרי – גבעול, עולש, פטרוזיליה, פלפל, קישוא, קולרבי, קייל, ריחן (בוזיליקום), תרד. עשבי בר רבים טובים למאכל, אך זיהויים מחייב מומחיות. מזון מבושל: בטטה, דלעת, דגנים מלאים, קטניות. זרעים ואגוזים – בכמות קטנה בלבד: אגוזים ושקדים – קלויים וחתוכים בלי מלח, אלפלפא, אמרנט, דוחן, חיטה, חילבה, חמנייה, צ'יה, קייל, קינואה, שומר, שיבולת שועל, שיפון, שעורה.

ענפים ירוקים

1. בוחרים ענפים גדולים ומסועפים ומשאירים עלים לכרסום. שומרים את הענפים הדקיקים המאפשרים תלייה ושיפוד של מזונות שונים.
2. משחילים חתיכות פירות וירקות על הענפים המאפשרים זאת.
3. מכניסים את הענפים למתחם התוכים הרחק מהם ככל האפשר, כדי שהתוכים יתקרבו אל הענפים בהדרגה מרצונם.
4. מחברים את הענפים בגובה רב וביציבות ככל האפשר, כדי להבטיח שהענפים לא יפלו כשהתוכים עומדים עליהם.

דוגמאות מצולמות: [א](#), [ב](#), [ג](#)

חומרים

- יש להשתמש אך ורק בענפי עצים שלא עברו ריסוס. העץ המתאים ביותר: אקליפטוס. אפשר להשתמש גם בעץ: אגוז, אגס, אורן, אפרסק, במבוק, גויאבה, הדרים, זית, ערבה, פקאן, שקד, תאנה, תפוח.
- חתיכות פרי וירק שאפשר לשפד ולהשחיל על ענף.

אצטרובלים תלויים

1. משרים את האצטרובלים במים ושוטפים אותם להסרת חרקים ושרף דביק. מייבשים אותם בשמש או בתנור.
2. מכניסים לרווחים שבין קשקשי האצטרובל פריטי מזון. הפריטים צריכים להיכנס בלחץ כדי שלא יפלו, והתוכים יצטרכו להתאמץ לחפש ולהוציא כל פריט. (אפשר למרוח מעט חמאת בוטנים על האצטרובל כדי שהמזון יידבק אליו).
3. גוזרים חוט באורך המתאים לקשירה ולתלייה בכלוב.
4. קושרים את האצטרובל בחוט ותולים את האצטרובל גבוה מתקרת הכלוב או מענף.

דוגמאות מצולמות: [א](#), [ב](#), [ג](#)

חומרים

- כמה אצטרובלי אורן עם קשקשים פתוחים.
- פירות וירקות חתוכים המתאימים למאכל תוכים; אפשר להשתמש גם בכופתיות ובוזרעים (אפשרות: חמאת בוטנים טבעית ללא תוספות).
- חוט לתליית האצטרובלים – יוטה/פשתן בעובי 1.5-3 מ"מ.

מנה צפה

1. קודחים בירקות או בפירות חורים בקוטר 2-1 ס"מ.
2. שוברים את האגוזים וחותרים את הפירות לחתיכות המתאימות להכנסה לחורים.
3. מכניסים את האגוזים והפירות החתוכים לחורים שנקדחו בירקות. השברים צריכים להיתפס בדפנות החור בלי ליפול. ייתכן שהמנחה תצטרך לסייע לתלמידים בהגדלת חורים וביצירת חורים נוספים.
4. שמים את הירקות בקערת המים. הירקות יצופו במים, והתוכנים יצטרכו להתאמץ להשיג את המאכלים מתוך המים.

חומרים

- ירקות או פירות גדולים שצפים בקלות במים (למשל: פלפל, מלפפון, קישוא, תפוח).
- אגוזים ופירות.
- קערת מים נקיים מחומר בטוח לתוכים.

שרשרת כוסות

1. גוזרים את החבל באורך המאפשר תלייה נוחה.
2. מחוררים את הכוסות בתחתית.
3. מעבירים את החוט דרך תחתית מחוררת, ומוסיפים קשר גדול שימנע מהכוס להחליק וליפול.
4. מניחים מאכלים בכוס ומשחילים מעליה כוס נוספת הפוכה ליצירת קופסה סגורה. אפשר להשאיר עלי מאכל מבצבצים בין הכוסות. התוכים יצטרכו לפתוח את הקופסה כדי להגיע לאוכל.
5. מעל צמד הכוסות קושרים קשר נוסף ויוצרים מעליו מבנה דומה משתי כוסות ומזון. כך הלאה לאורך החוט עד שתלויות עליו לפחות שלוש קופסאות כאלה.
6. תולים את התוצר בנקודה גבוהה במתחם התוכים.

חומרים

- כוסות אפייה קטנות חד-פעמיות או חצאי כוסות נייר רגילות – 6 כוסות לכל חוט.
- חוט לתליית הכוסות – יוטה/פשתן בעובי 1.5-3 מ"מ.
- מכשיר חד לחירור הכוסות.
- עלי מאכל – קנויים (לפי הרשימה לעיל) או צמחי בר מתאימים, ומזונות אחרים.

גילי הפתעות

חומרים

1. מנקבים בכל גליל כמה חורים.
 2. שמים בגליל עלי מאכל, ובתוכם טומנים חתיכות מזון קטנות. מכניסים חתיכות מזון גם לחורים.
 3. מחוררים שני חורים בקצה הגליל ומשחילים דרכם חוט לתלייה.
 4. תולים את הגליל באופן אופקי בנקודה גבוהה במתחם התוכים.
- גילי קרטון ארוכים (שנשארו לאחר השימוש במגבות נייר).
 - מספרים עם קצה חד ו/או מכשיר חירור, וסכין לחיתוך ירקות.
 - חוט לתליית הכוסות – יוטה/פשתן בעובי 1.5-3 מ"מ.
 - עלי מאכל – קנויים (לפי הרשימה לעיל) או צמחי בר מתאימים, ומזונות אחרים.

שיעור 1: האם לקנות בעלי-חיים?

מטרות השיעור: תשומת-לב לסיפור חייהם של בעלי-חיים מעבר למה שאפשר לראות כאן ועכשיו; הכרת כמה מהנזקים שנגרמים לבעלי-חיים עקב סחר בהם; פיתוח היכולת לדחיית סיפוקים וויסות רגשי.

זמן	פעילות	מיקום	עזרים
10 דקות	מחברים סיפור בעקבות תמונה סיפורה של חיה בחנות חיות שונה מאוד מסיפורו של הלקוח – ילד או מבוגר. הפעילות מאפשרת לחדד את הניגוד ולהדגיש חלקים סמויים בסיפורה של החיה, כגון הפרדת החיה מסביבתה הקודמת, הובלה לחנות ושהות בחנות יומם ולילה. מקרינים איור של חנות חיות, מתמקדים בדמות הילד ומחברים סיפור מנקודת מבטו. כל תלמיד מחבר משפט אחד בסיפור; המשפט צריך לכלול מילה מסוימת או צירוף מילים מסוים מהרשימה שלהלן. התלמיד הבא מחבר משפט הממשיך היטב את המשפט הקודם, וכולל את המילה או צירוף מילים הבאים ברשימה, וכן הלאה. המנחה מקריאה וכותבת את המילים הבאות: (א) בא לי; (ב) כיף; (ג) התרחקו ממני; (ד) מצחיק; (ה) בחרתי. עוברים לדמות הכלב התחתון משמאל ומחברים סיפור חדש מנקודת מבטו, לפי ההנחיות שלעיל, עם המילים הבאות: (א) אימא שלי; (ב) לבדי (ג) ברזל; (ד) חיכיתי; (ה) רציתי לברוח.	כיתה או מרכז מבקרים	מחשב ומקרן לוח וכלי כתיבה על לוח
10 דקות	יש לי שאלה... מתפזרים במתחם, וכל תלמיד מחפש חיה המעניינת אותו במיוחד (בכלוב, בשטח פתוח או חיית בר), ומנסח שאלה חשובה אחת על אירועים בחייה של החיה שבחר – אך ורק לפני שהיא הגיעה למקום. למשל: על משפחתה, על המקום שגדלה בו, על הסיבות שהביאו אותה לכאן, על האנשים שהביאו אותה. מתקבצים ומציגים את השאלות ומנסים להשיב עליהן בעזרת המנחה.	ברחבי פינת החי, ובחזרה בכיתה או במרכז מבקרים	
15 דקות	הדרכים שמובילות לכאן התרגיל נועד להפנות תשומת-לב לקשיים שעוברות חיות שנקנו. יוצאים משער המקום ומסמנים על האדמה שלוש דרכים רחבות המובילות לשער וכותבים את שמן (למשל: חורטים באדמה בעזרת מקל): דרך הקנייה – חיות שהובאו תמורת כסף כי אנשים רצו להחזיק אותן כאן. דרך ההצלה – חיות שהובאו כדי להציל אותן מפציעה, ממחלה או מתנאים קשים. דרך הבחירה – חיות שהגיעו למקום בכוחות עצמן ובחרו להישאר בו. המנחה מקריאה מדף עזר 1 תיאורים שכל אחד מהם מייצג חוויה של חיה באחת משלוש דרכים המביאות חיות לחווה. התלמידים צריכים לזהות לאיזו דרך מתייחס כל תיאור, ולעמוד בה; אם נבחרו דרכים שונות לתיאור אחד – דנים בכך עד הסכמה. אחר-כך התלמידים קובעים אם התיאור מתאר מצב טוב (אגודל למעלה), או מצב רע (אגודל למטה). כך שוב ושוב בעקבות כל תיאור שהמנחה הקריאה. המנחה סופרת את הידיים ומסכמת את הספירה על דף. לסיכום, דרך שהתקבלו בה יותר שיפוט שליליים מחיוביים תיסגר בטקסיות: הילדים ימחקו אותה בעזרת מטאטא.	במקום מרכזי במתקן וליד השער שלו	אמצעים לסימון על האדמה (למשל מקלות) מטאטא דף עזר 1 מודפס למנחה
10 דקות	מציירים או כותבים שלוש תחנות יש להדפיס מראש את דף עזר 2 ולחלק דף לכל תלמיד. כל תלמיד מצייר את החיה שבחר בפעילות 2, או חיה אחרת הנמצאת במתחם. אחר-כך הוא מצייר ו/או כותב שלוש תחנות בעברה של החיה הזו לפני שהגיעה אל מקומה הנוכחי. כדי להראות מה עבר עליה שם ומה הרגישה, בוחרים צבעים עליזים או קודרים. התחנות קרובות למציאות ככל האפשר לפי הידע שרכש התלמיד בשיעור, ואת מה שלא יודעים – משלימים מהדמיון. התלמידים מקבלים את הדפים להשלמה בבית.	כיתה או מרכז מבקרים	כלי כתיבה טושים לציון דף עזר 2 מודפס לכל תלמיד

הדרכים המובילות לכאן

התיאורים הבאים מייצגים שלוש דרכים המובילות לחוות ההצלחה, 4 תיאורים לכל דרך. לכל תיאור מצורף הסבר שיסייע בהנחיה (לא להקראה). המנחה מקריאה את התיאורים לפי הסדר, ואם חסר זמן, אפשר לוותר על 3 התיאורים האחרונים.

- 1 בחירה
"ראיתי שיש כאן המון חיות, באתי לראות מה הן מצאו פה ובאמת נעים כאן, אז נשארתי."
כשבעל-חיים בוחר להיות במקום מסוים, הבחירה שלו קשורה לפחות בחלקה לחוויה חיובית.
- 2 קנייה
"כלאו אותי באור מסנוור בלי מקום מסתור. אנשים זרים דחפו אליי ראש כדי להסתכל עליי."
יש פער גדול בין הצרכים של החיה לאינטרסים של תצוגה בחנות. המצוקה קשה במיוחד בחיות החוששות מבני-אדם, ובחיות ליליות שראיתן נפגעת כתוצאה מתאורה חזקה שנועדה לחשוף אותן ללקוחות.
- 3 הצלה
"הייתי חולה ובקושי יכולתי לזוז. מישו לקח אותי למקום עם ריחות מוזרים. מישו ודקרו אותי שם במחט, ומייד התחלתי להחלים."
רוב מקרי ההצלה מתחילים בחוויה קשה ובכפייה, ורק סיכום המקרה בדיעבד מגלה תמונה חיובית.
- 4 קנייה
"כל יום אנשים הושיטו יד וגרמו רעש איום של חריקות ודפיקות מתכת כשנגעו בכלוב שלי."
קולות שנשמעים נורמליים באוזנינו עלולים להישמע חזקים מאוד לחיות אחרות. יונקים קטנים שומעים גם קולות בתדר הרבה יותר גבוה מהתדר שאנו שומעים, למשל חריקות מתכת.
- 5 בחירה
"בכל מקום יש מכוניות או אנשים וכלבים שרדפו וגירשו אותי, עד שמצאתי את המקום הזה."
כמו הצלה, גם בחירה במקום מחיה טוב עשויה להתחיל בחוויות רעות – במקום אחר.
- 6 הצלה
"מכונית פגעה בי והרגל שלי כאבה ולא יכולתי ללכת. אישה התקרבה אליי ולא התנגדתי כשהיא הרימה אותי. היא הביאה אותי לכאן וכרכו את הרגל שלי בעטיפה לבנה."
לפעמים בעלי-חיים לא מתנגדים לטיפול, אולי הם מבינים שעוזרים להם, אך סביר יותר להניח שהם בהלם.
- 7 קנייה
"יום אחד אישה הסתכלה עליי, מיששה אותי והושיטה חתיכת פלסטיק קטנה לאיש שנמצא שם כל יום. אחר-כך הוא פתח את הכלוב והיא לקחה אותי."
קנייה היא תהליך שאינו מובן לבעלי-חיים. מבחינתם הסחר הוא שורה של מעשים שרירותיים נגדם.
- 8 הצלה
"נפלתי לבור ובכיתי שם כמה ימים, עד שאישה הוציאה אותי ולקחה אותי למקום שקט."
רוב מקרי ההצלה מתחילים בחוויה קשה ובכפייה, אך ללא הכפייה היה מצב החיה גרוע יותר.
- 9 בחירה
"עברתי פה הרבה פעמים, והחלטתי להישאר כי תמיד האנשים שנמצאים כאן פנו אליי בקול רגוע ובתנועות רגועות, ולא ניסו להתקרב יותר מדי."
בסביבת בני-אדם, הבחירה החופשית שעושה בעל-חיים קשורה בהכרח בהתנהגות האנשים.
- 10 הצלה
"גדלתי לבד בחצר מלוכלכת, ואיש אחד נכנס לפעמים וזרק אליי אוכל. יום אחד הוא לקח אותי במכונית והשאיר אותי במקום גדול, זר ומוזר, אבל עם הרבה אוכל ואנשים נחמדים."
לפעמים בעלי-חיים זקוקים להצלה מטיפול גרוע, גם אם אינם חולים או פצועים.
- 11 קנייה
"הכלוב היה קטן ומסריח, והוציאו אותי משם רק כשמישהו ביקש לראות אותי מקרוב, למשש אותי ולהרים אותי באוויר."
בעל-חיים בחנות סובל מהמקום הצר ומהתנהגות בני-אדם שנתפסת כמאיימת ושרירותית.
- 12 בחירה
"המקום הזה מפיץ למרחוק ניחוח של מאכלים מצוינים, אז עברתי לגור בסביבה."
בעל-חיים עשוי לבחור לחיות במקום מסוים בעקבות חוויה חושית שונה מהחוויה שלנו.

שְׁלוֹשׁ תַּחֲנוֹנוֹת בַּחֲבִיבֵי הַחֲבִיבָה שֶׁבְּחֶרֶד

בזקרים ומשלימים מהדקיון שלוש חברים חשוכים ששקרו לה לפני שהגיועה לכא, וכוחכים או מצורים אותם בתחנות, בצרכים מתאימים

תחנה 1

תחנה 3

החיה שחררה

2

תחנה 2

שיעור 2: משעמום ותסכול לעניין וסיפוק

מטרות השיעור: הכרת בעיות בחייהן של חיות בשבי; תשומת-לב למגבלות ההיכרות עם בעלי-חיים כשהם נתונים בשבי; הכרה באחריות שלנו לספק לבעלי-חיים בשבי אתגר, עניין ואפשרויות בחירה.

זמן	פעילות	מיקום	עזרים
10 דקות	צופים בסרטון ומשוחחים <u>מה הקשר בין חיפוש מזון לסקרנות, פעילות ועניין?</u> (מתוך חיות איתנו לכיתות ב'–ג', יחידה 3). שאלות לדיון: האם קרה שנתנו לכם משהו (אוכל, בגד, משחק וכו') שהייתם מעדיפים למצוא או להכין בעצמכם? מה קיבלתם, ומה הרגשתם כשקיבלתם את זה במקום להכין או לגלות לבד? מה מרגישה תרנגולת הסגורה בכלוב בלי אדמה? איזה מזון היא יכולה למצוא באדמה, ואיפה עוד היא יכולה למצוא לעצמה מזון?	כיתה או מרכז מבקרים	מחשב ומקרן
15 דקות	משחק: מה יש בחדר? המשחק נועד לעורר שתי תובנות: (א) מרחב ריק וסגור מעורר שעמום ותסכול; (ב) קשה להכיר את מי שנמצא בתוכו. מחלקים מקום לשני "חדרים" – האחד גדול ועמוס באביזרים (כורסאות, משחקים, דפים וכו') והשני קטן ובו אביזר אחד. אחר-כך הכיתה מתחלקת לשלוש קבוצות: קבוצת החדר המלא, קבוצת החדר הריק וקבוצת הצפייה. שתי הקבוצות הראשונות נכנסות ל"חדרים" שלהן ל-3 דקות ומנסות לנצל היטב את זמןן שם. קבוצת הצפייה צופה בהן. בתום ההתנסות משוחחים: - נציגי קבוצת "החדר" הריק והמלא – מה הרגשתם? האם הצלחתם לעשות את מה שאתם אוהבים? האם היה משהו שרציתם לעשות ולא יכולתם? - נציגי קבוצת הצפייה – באיזה "חדר" נראו יותר פעילות, סקרנות וסיפוק? איפה נראו יותר שעמום ותסכול? איפה היה ברור יותר מה הילדים מעדיפים?	כיתה או מרכז מבקרים	רהיטים, צעצועים, דפים וכלי ציור/כתיבה אמצעי לתחימת שטחים – גיר, סרט וכדומה
10 דקות	תצפית: מה אפשר ללמוד על חיות בשבי? התלמידים מקבלים דף עזר אישי (הדף הבא) ומתפזרים לצפות בחיות הנמצאות בכלוב או במכלאה. כותבים ו/או מציירים בדף: המשאבים העומדים לרשות החיה בכלוב; באילו משאבים השתמשה החיה בעת התצפית; האם היא נראתה משועממת או מתעניינת. שאלות לדיון קבוצתי בתום התצפית: מה עניין אתכם בתצפית בחיה ומה שעמם אתכם? אילו שינויים בתנאי החיים של החיה עשויים לעורר בה עניין? האם שינויים כאלה יהפכו גם את התצפית בה למעניינת יותר, ומדוע?	ליד מתחמים נבחרים	דף עזר מודפס לכל תלמיד כלי כתיבה מחצלת
10 דקות	העשרה: מה הבחירה שעושה חיה מלמדת עליה? מתמקדים בחיה שזוהתה קודם כזקוקה במיוחד לשיפור בתנאי השגת המזון או המשחק, ומכינים לה משחק בחירה פשוט. לדוגמה: מזון (ארנבונים/שרקנים) – ערמת חציר בצד אחד של המתחם, ירקות עלים ירוקים (כגון פטרוזיליה ושמיר) בצד שני. משחק (תוכונים) – חתיכות של פירות או ירקות צפים בכלי מים פתוח, וחתיכות דומות תלויות בתוך מתקן פשוט (כגון כוס פלסטיק) מתקרת הכלוב. תלמידים נבחרים מכניסים את המשחק לכלוב, והקבוצה מתבוננת בהתנהגות החיה. מכיוון שבחירה כזו עשויה להשתנות מעת לעת כדאי לחזור על פעילות זו בזמנים שונים. בעת הצפייה משוחחים: מה העדיף בעל-החיים? האם הוא נראה פחות משועמם? האם גיליתם עליו משהו חדש? מהי אפוא האחריות שלנו כלפיו? לאחר הפעילות מסכמת המנחה: מה למדנו היום? סיכום חלופי לילדים גדולים: התלמידים כותבים במחברת אישית מה למדו היום.	ליד מתחם נבחר	משאבים לפעילויות העשרה בהתאם לבעל-החיים שבחרתם להתמקד בו

תצפית: מה מרגישים במקום סגור?

שמי: _____ שעת התצפית: _____ מין בעל-החיים: _____ שם בעל-החיים: _____

קזון

מה אכל בעל-החיים כשצפיתם בו?

אילו קזונות יש בכלוב?

משחק

במה שחק בעל-החיים כשצפיתם בו?

אילו משחקים יש בכלוב?

כיון נשעמום לענין: סמנו מהו מצבו של בעל-החיים

מכון אדם וחיה — לחיות איתם: 20 מערכי שיעור לכיתות א'-ג' — עמ' 38
דף עזר למקבץ רביעי: טבע לעומת שבי, שיעור 2: משעמום ותסכול לענין וסיפוק

שיעור 3: חיפוש מזון, עניין וסקרנות

מטרות השיעור: למידה על המאמץ והעניין האופייניים להשגת מזון בטבע; הבנת הקשר בין אתגר ועניין לרווחה ואיכות חיים בקרב בעלי-חיים בשבי; הכרה באחריות שלנו לספק לבעלי-חיים בשבי אתגר ועניין.

זמן	פעילות	מיקום	עזרים
5 דקות	צופים בסרטון ומשוחחים <u>אתגר ועניין בחיפוש מזון – יעלים</u> (מתוך חיות איתנו לכיתות ב'-ג', יחידה 3). שאלות לדיון: במה שונה השגת מזון בקרב בני-אדם בחברה שלנו מהשגת מזון בטבע? מי עסוק יותר בחיפוש מזון – בעלי-חיים בטבע או בעלי-חיים החיים איתנו? איך השגת מזון קשורה לעניין ולשעמום? איך אפשר לעורר עניין וסקרנות בקרב בעלי-חיים שחיים איתנו?	כיתה או מרכז מבקרים	מחשב ומקרן
15 דקות	משחק: מחפשים מטמון המנחה מחביאה מראש: א) פתקים מוסתרים על 5 חפצים שפוזרו בשטח; ב) תיבה ובתוכה חפצים במספר מספיק לכל ילד; כל חפץ מפעיל במיוחד את אחד החושים, למשל: עלי הדורים – ריח; חטיף – טעם; זרעים מחוספסים – מישוש. החיפוש מתחיל בהקראת הפתק הראשון. פתקים לדוגמה: ראייה: "אני עגל וקופצני, הביטו בי – זה צבעוני!" (כדור צבעוני) שמיעה: "אם משתמשים בי נכונה אפשר לשמץ מנגינה!" (כלי נגינה) מישוש: "אני גדל על עץ ואז נושר, ואם תגעו בי – מחספס, דוקר!" (אצטרובל) ריח: "ריח הקלפה שלי נעים באף. לא מאמינים? גרדו אותה עכשו!" (לימון) טעם: "מתוק או קצת חמוץ? ברוסק או עוגה? הכי טעים טרי-טרי מהמטע!" (תפוח) פתק סיום: "תבנת הפתעות לחושים השונים; קוראים למזנה, לא פותחים – מקמינים!" (המטמון) לסיכום: איך הרגשתם במהלך החיפוש? מה הפך את המשחק למסקרן או מהנה?	כיתה, מרכז מבקרים או מרחב חיצוני הרחק מבעלי-חיים	מוחבאים מראש: פתקים על 5 חפצים מוחבאים מראש: תיבת מטמון עם חפצים במספר מספיק לכל ילד
10 דקות	מכירים העדפות חושיות של בעלי-חיים מתחלקים לארבע קבוצות חוש: ראייה, מישוש, טעם, ריח (אין קבוצה לחוש השמיעה כי הפעילות האחרונה בשיעור לא תעסוק בשמיעה). המנחה מקריאה סיפור מדף עזר 1, וכל קבוצה מתמקדת במידע הקשור לחוש שהוקצה לה. תוך כדי ההקראה הקבוצה מסמנת בפנטומימה מתאימה לחוש כשהחוש שלה מופעל בסיפור, ואז עוצרים וחברי הקבוצה אומרים מה גילו כעת על ברווזים. לפעמים פועלים חושים אחדים יחד, וכדאי להסביר זאת.	מחוץ למתחם נבחר	דפים וכלי כתיבה ו/או ציור מחצלת דף עזר מודפס למנחה
15 דקות	יוצרים אמצעי העשרה לפי העדפות חושיות של ברווזים ממשיכים בארבע קבוצות חוש: ראייה, מישוש, טעם, ריח. כל קבוצה מכינה לפי דף עזר 2 אמצעים להעשרה חושית לברווזים החיים במקום עבור החוש שהתמקדה בו (אם כי אמצעי העשרה אחד עשוי לגרות גם חושים אחרים), ומשתדלת לעורר גירוי בטווח רחב ככל האפשר בין: צלילות/עכירות, ציפה/שקיעה, גושים/פיזור, צבע בולט/הסוואה, מתיקות/טעמים אחרים, ריחות שונים. האמצעים מתבססים על מזון ופריטים אחרים במים. נציג מכל קבוצה נכנס למתחם עם הפריטים שיצרה קבוצתו, מכניס אותם למים ויוצא מייד. צופים מבחוץ בברווזים, בודקים אם הם משתמשים בפריטים, מתארים זאת במילים ומעריכים מה הברווזים אוהבים ומעדיפים. לאחר הפעילות מסכמת המנחה: מה למדנו היום? סיכום חלופי לילדים גדולים: התלמידים כותבים במחברת אישית מה למדו היום.	ליד מתחם נבחר	מצרכים רלוונטיים לכל פעילות לפי הפרטים שבדף עזר 2

להכיר את החושים של שולי

מקרא חושים: ראייה מישוש טעם ריח

אורי ראה אפרוחים בסרטים מצוירים וחשב שהם חמודים מאוד. שוב ושוב הוא ביקש מהוריו אפרוח, עד שהם הביאו לו ברווזון, מכוסה בפלומה חומה וצהובה. אורי קרא לו "שולי" על שם דמות שראה בסרט.

שולי חי בביתו של אורי במשך שבוע. האפרוח למד לזהות את אורי, וכשראה את הילד מרחוק רץ אחריו ונצמד אליו. אורי התלהב מכך אך מהר מאוד התעייף כי שולי לא הניח לו. האפרוח נבהל כשהדליקו או כיבו אור. כמו כל יצור קטן שנזהר מטורפים הוא נבהל גם כשראה מרחוק משהו זז.

אורי רצה לחלוק עם שולי את האוכל שלו, וגילה שזה לא פשוט. למשל, אורי אוהב תפוזים, אך שולי התרחק מהם בגלל ריח הקליפה, ודווקא אהב לאכול עלי כרוב וקייל. אורי הופתע: "הרי זה לא מתוק!" הברווזון אפילו לא היה צריך לבלוע כדי לדעת מה טעים לו – מספיק שתפס את האוכל בקצה המקור. שניהם אהבו אפונים, אבל שולי זיהה מהר יותר ריח או טעם של אפונים לא טובים. אורי חשב שזה מוזר ששולי ממשש את האוכל שלו. איך ממששים כשאין ידיים? ברגליים?! לא, חוש המישוש שלו נמצא במקור! לכן כשאורי ניסה לתת לשולי חתיכות

בננה בשלה, שולי נרתע מהדביקות שלה. אבל כשנפלו זרעים ושקעו בקערת מים שולי הרגיש אותם במקור בלי להסתכל, כאילו הכניס יד למים.

כדי ללמוד איך לטפל בשולי צפו אורי והוריו בסרטונים של ברווזים אמיתיים, ואורי הבין שברווז אמיתי אינו דומה לדמות בסרט מצויר. האפרוחים הולכים אחר אימם בחברת אחיות ואחים ומחפשים בעשב אוכל בולט לעין עם ריח טרי, ושוחים במקווי מים טבעיים שם הם ממששים וטועמים צמחי מים וחרקים. "כמה עצוב – הדירה שלנו היא לא מקום טוב לברווז!"

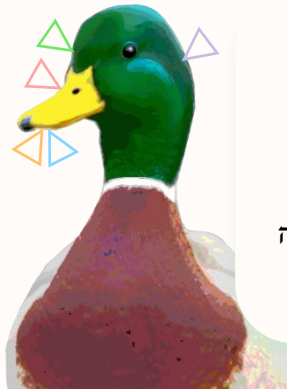
הוריו של אורי מצאו חוות הצלה שקיבלה את שולי. מיכל מחוות ההצלה אמרה לאורי שהוא מיוחד מאוד כי חשב לא רק על עצמו, והזמינה את המשפחה לראות את שולי במקום החדש. כשביקרו שם אורי הבחין מייד ששולי וחבריו החדשים מגיבים לתנועה ואולי גם לריחות של בעלי-חיים רחוקים, ובתוך הבריכה הגדולה הם מבליים זמן רב בגישוש עם המקור מתחת למים: "בטח שולי מרגיש שם צמחים וחרקים שאני אפילו לא יודע שיש שם!" כן, ככה צריך ברווז לחיות!

גיגית הפתעות לברווזים

גיגית ההפתעות נועדה לספק אתגר ועניין לברווזים בשבי דרך העשרה בתחומי המישוש, הראייה, הטעם והריח.

חוש המישוש של ברווזים מצוין, ורובו הגדול מרוכז בקולטנים הנמצאים בתוך קצה המקור. ברווזים זקוקים לחוש מישוש מצוין כי הם מרבים לשחר (לחפש) אחר מזון במים עכורים, תחת צמחי מים צפים ובתוך בוץ – כלומר במקומות שחוש הראייה אינו שימושי בהם. הברווזים מייטיבים לחוש גודל, צורה, מרקם, קשיות, טמפרטורה ועוד – ולכן קל לספק להם אתגר מישושי מעניין.

חוש הראייה הוא החוש החזק ביותר של ברווזים. הם רואים בו-זמנית לכל הכיוונים, בחדות גבוהה פי 2-3 מאדם. הם מבחינים בצבעים שאיננו יכולים להבחין בהם (אור על-סגול) – ובעזרתם מאתרים חרקים וצמחייה טרייה (לעומת צמחייה מקולקלת). קל להכין להם מזון בצורות ובצבעים מעניינים, אך קשה לנו לאתגר את יכולתם לראות צבעים שאיננו מבחינים בהם.

חוש השמיעה של ברווזים מצוין, אך לרוב אינו חשוב לחיפוש מזון (אולי הם נעזרים בו לאיתור חרקים). לכן אמצעי העשרה המבוסס על שיחור אינו פונה לחוש השמיעה.

חוש הריח של ברווזים חלש, אך החוש פעיל ויש להם העדפות ריח. קל לספק להם אתגרים של ריח.

חוש הטעם של ברווזים חלש ונמצא ברובו בתוך קצה המקור. הם מעדיפים מזון טרי על פני מזון מקולקל, ומתוק על פני מר, חמוץ ומלוח. קל לספק להם אתגרי טעם.

מה מכינים?

– עלים : אורגנו, אספסת, ארוגולה, גרגיר הנחלים, חסה רומית (ערבית), טימין, כרוב, נענע, סלק – עלים, עשב חיטה, פטרוזיליה, קורנית, קייל, ריחן, שמיר, תלתן.
– אפשר להקפא מראש פריטי מזון בתוך קוביות קרח ולפזר אותן במים.

5. בטיחות

– כל פריטי המזון צריכים להיות שטופים (ללא שאריות חומרי הדברה ולכלוך).
– יש להוציא מהם כל זרע קשה ולסלק כל חלק רקוב.
– פריטי מזון גדולים רצוי לחתוך לחתיכות קטנות.
– אין לתת לברווזים אבוקדו, בצל, מנגו, פירות הדר, שום, תרד, קטניות יבשות, לחם ומזונות מעובדים כגון חטיפים.
– רוב המזונות שלהלן מומלצים כתוספת מזדמנת בלבד ולא כתפריט עיקרי.
– לאחר הפעילות יש לסלק את המזון הנותר כדי למנוע קלקול.

6. **מכניסים** לגיגית את המזונות ואת הפריטים שנועדו להסתרת מזון.

7. **צופים** מרחוק בהתנהגות הברווזים ומשוחחים.

1. **חומרים** : גיגית, צינור מים, כלי חיתוך, חול ועלים, מזון. אפשר להכין מראש פריטים בהקפאה ו/או פריטים מבושלים.
2. **מניחים** במקום רצוי גיגית רחבה ונמוכה (או מאגר מים אחר) המאפשרת שחייה חופשית. בגלל המשקל המים יש משתמשים בצינור למילוי הגיגית.

3. מכינים

– מזונות בטוחים למאכל המאתגרים את חושי המישוש, הראייה, הטעם והריח.
– חול נקי שישקע ויסתיר את קרקעית הגיגית, ועלים וזרדים נקיים ועשב יבש וטרי שיצופו ויסתירו את פני המים.

4. מזונות מומלצים

– פירות (בלי גרעינים/חרצנים) : אבטיח, אגס, אפרסק, בננה, מלון, ענבים, שזיף, תות, תפוח.
– ירקות : בטטה (מבושלת), ברוקולי, גזר, דלעת, כרובית, מלפפון, עגבנייה (בשלה, ללא עלים), קישוא.
– דגנים (מבושלים או מושרים במים) : אורז חום, חיטה מלאה, קינואה, שיבולת שועל, שעורה, תירס (גרגרים מהקפאה).
– קטניות (מבושלות בלבד) : אפונים (גם טריות/מהקפאה), עדשים, שעועית.

שיעור 4: רבייה בשבי ובעיית הצפיפות

מטרות השיעור: הכרה בקשר שבין רביית בעלי-חיים בשבי ובין צפיפות; פיתוח היכולת להבחין באחרים ולדחות סיפוקים; פיתוח היכולת להחזיק דעות שונות ולקיים דיון.

זמן	פעילות	מיקום	עזרים
10 דקות	צופים בסרטון ומשוחחים <u>יש אצלכם גורים?</u> (סרטון מיוחד לתוכנית לחיות איתם). שאלות לדיון: מה אני מרגיש/ה כשצפוף לי? כשלא שמים לב אליי באמת? כשיש סביבי כל-כך הרבה ילדים עד שאני לא מיוחדת? ומה קורה לי כששמים לב אליי במיוחד?	כיתה או מרכז מבקרים	מחשב ומקרן
15 דקות	משחק: להכיר לבד, יחד, בבת אחת 1. להכיר אחד: מתנדב עומד מול הכיתה ומשיב על ארבע שאלות: א. איך קוראים לסבתא שלך (אחת מהן)? ב. מהי הכתובת שלך (שם הרחוב ומספר הבית)? ג. איך קוראים לחיה שהכרת (עכשיו או בעבר)? ד. איזה מאכל אהוב עליך? המנחה בודקת מה הכיתה זוכרת: היא עוברת על ארבע השאלות, והכיתה אומרת בקול את כל התשובות, מהזיכרון. כמה תלמידים זכרו את כל התשובות? כמה תשובות נשכחו? (סופרים והמנחה מסכמת). 2. להכיר יחד: שלושה מתנדבים (אחרים) עומדים יחד מול הכיתה ומשיבים בזה אחר זה על ארבע השאלות האישיות הנ"ל. לאחר שסיימו, המנחה בודקת מה הכיתה זוכרת, כמו בשלב הקודם. 3. להכיר בבת אחת: שלושה מתנדבים (אחרים) עומדים יחד מול הכיתה ועונים על ארבע השאלות האישיות הנ"ל, והפעם הם משיבים בו-זמנית. לאחר שסיימו, המנחה בודקת שוב מה הכיתה זוכרת, כמו בשלב 1. 4. משווים בין שלושת השלבים ודנים: מה היה קורה אילו מספר הילדים המשיבים היה גדל עוד? ומה זה אומר על יכולתנו להכיר חיות רבות בבת אחת?	מרחב חיצוני הרחק מבעלי-חיים	מחצלת שעון חול או שעון עצר
5 דקות	דמיון מודרך: מצפיפות לרווחה מקיימים פעילות שנועדה לעורר הזדהות עם החיה במעבר ממקום צפוף ונטול אפשרויות בחירה למקום פתוח ומרגיע שיש בו מרחב אישי ואפשרויות בחירה. יושבים או שוכבים בנוחות, עם מוסיקה שקטה, והמנחה מקריאה בשקט את ההנחיות שבדף עזר 1.	כיתה או מרכז מבקרים	דף עזר 1 מחצלת אמצעי להשמעת מוסיקה
15 דקות	לעקר או לא? מתלבטים ומחליטים בעזרת דף עזר 2 שוקלים עיקור של אחד מבעלי-החיים שבמתחם, במטרה למנוע צפיפות יתר. דף העזר מספק הנחיות לדיון על חיה מסוימת, עם חלוקה לארבעה קולות – הגיון, עצב, שמחה ופחד, כשהתלמידים משמשים כ"וועדה מייעצת" לצוות חוות ההצלה. 1. המנחה מציגה את סיפור המסגרת על בעל-החיים. 2. מתחלקים לארבע קבוצות המייצגות את ארבעת הקולות. כל קבוצה מקבלת כרטיסייה עם השאלות המנחות על הקול שלה (אם התלמידים אינם יודעים לקרוא היטב, המנחה תקריא לכל קבוצה בנפרד את תוכן הכרטיסייה שלה), ועורכת דיון פנימי על הקול שלה. 3. כל קבוצה מציגה את עמדתה בפני הכיתה כולה, במשך דקה. 4. סיכום: כמה מהתלמידים מציגים את ההכרעה שלהם בין הקולות השונים שנשמעו. סיכום חלופי לילדים גדולים: התלמידים כותבים במחברת אישית את הכרעתם האישית.	מחוץ למתחם נבחר	דף עזר 2, גזור מראש לכרטיסיות

דמיון מודרך – מצפיפות לרווחה

עצמו עיניים.

קחו נשימה עמוקה דרך האף...

והוציאו את האוויר לאט דרך הפה.

קחו נשימה עמוקה והכניסו אוויר לבטן כך שהיא תתנפח כמו בלון.

הוציאו את האוויר, הרגישו את הבטן נדבכת לגב.

שימו לב שנוח לכם והגוף רגוע.

עכשיו דמיינו שאתם נמצאים במקום אחר.

המקום הזה קטן, קטן מדי. הכול צפוף, הכול עמוס.

אתם מנסים לזוז – אבל קשה לכם.

בכל כיוון יש ילדים אחרים, ואין משחקים בכלל.

במקום הזה אף אחד לא מכיר אתכם, ואפילו לא יודע מה השם שלכם.

מה אתם מרגישים בגוף במקום הזה?

לרגליים שלכם יש מקום כדי לזוז בחופשיות? אתם יכולים לרוץ? לשחק?

מה אתם מרגישים כשאתם נמצאים שם? עצב? שמחה? הרגשה נעימה? לחץ?

ועכשיו – המקום משתנה. פתאום יש יותר מרחב.

אפשר לרוץ, אפשר לשחק,

אפשר לשכב על מחצלת, או סתם לנוח.

אתם בוחרים – מה לעשות, ועם מי להיות.

יש אזורים שונים – אחד שקט, אחד מלא בשמש ואחד מוצל.

ובמקום הזה – יש משהו שמכיר אתכם.

הוא יודע איך קוראים לכם.

הוא זוכר מה אתם אוהבים, מה אתם לא אוהבים, ומה עוזר לכם להרגיש טוב.

פה דואגים לגוף שלכם –

תמיד מחפשים דרכים לעזור לכם להיות חזקים ומלאים באנרגיה, ושיהיה לכם מעניין.

בגלל שיש מקום ושקט, אתם שמים לב לדברים נוספים:

אתם מריחים ריח של דשא.

אתם מרגישים רוח קלה על הידיים והפנים.

אתם שומעים ציפורים מציצות.

הבטן עולה ויורדת לאט לאט בזמן הנשימה.

שימו לב שוב לגוף שלכם.

מה אתם מרגישים עכשיו? איפה בגוף אתם מרגישים את זה?

אפשר להישאר ככה עוד כמה רגעים.

וכשאתם מרגישים מוכנים –

קחו נשימה עמוקה...

ולאט לאט... פקחו עיניים.

לעקר או לא? ארבעה קולות

כדי ליצור "סיפור בארבעה קולות" על בעל-חיים ממשי בחוות ההצלה, המנחה פותחת בסיפור מסגרת:

- מנין בעל-החיים הגיע לכאן, ומדוע הוא נזקק להצלה?
- מדוע בחרנו לקלוט אותו בחוות ההצלה שלנו?
- כעת מוסיפים לסיפור את הלבטים של צוות חוות ההצלה, בארבעה קולות (קלפים לחלוקה):

קול העצב

- מה נרגיש _____ כשִׁיקחו אותנו לנתוח?
- מה נרגיש _____ כשִׁיתעורר מההרדמה?
- האם _____ נצטער שאין לו גורים (או אפרוחים)?
- מה נרגיש אם לא נעקר את _____ ונגלה בפעילות מאחר מדי?
- אם נעקר את _____, לא נוכל להכיר גורים (או אפרוחים) דומים לו!

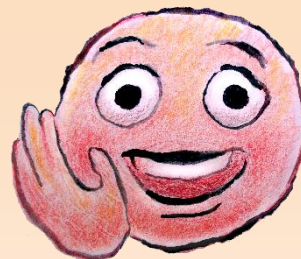
קול ההגיון

- כמה מקום יש אצלנו בשביל _____? וזה מספיק מקום?
- יש אצלנו מספיק שיחים, עצים או דברים אחרים שִׁ _____ צריך?
- כמה בעלי-חיים כמו _____ יכולים לחיות אצלנו חיים טובים?
- האם _____ יכול/ה לפגש אצלנו בן או בת זוג ולהתרבות?

קול הפחד

- מה יקרה אם יהיה פאן צפוף מדי – איך נסתדר עם מריבות בין החיות?
- מה יקרה אם לא נצליח למצא בתיים לגורים (או לאפרוחים)?
- כל נתוח מספן!
- אם נצטער על הנתוח, זה יהיה מאחר מדי!

קול השמחה

- אם _____ יהיה מעקר, נוכל להנות מהקשר אתו בלי חששות לעתיד!
- טוב לדעת שאנחנו עושים את הדבר הנכון בשביל _____!
- אם יהיו אצלנו גורים (או אפרוחים), יהיה פאן שמח!
- כמה טוב שִׁל _____ יש אמון בנו והוא מאפשר לנו לטפל בו!

שיעור 1: חיה מצלמת – מתכוננים

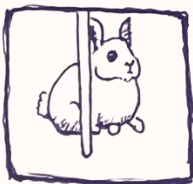
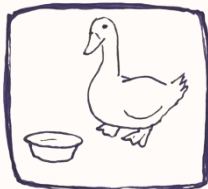
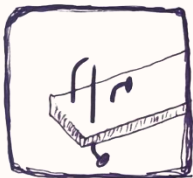
מטרות השיעור: הזדהות עם בעלי-חיים כאמצעי לטיפוח אכפתיות סביבתית; פיתוח יכולת עצמאית להבחין בבעיות של חיות בשבי; מודעות לחסרונות וליתרונות של צילום כאמצעי להכרת חיות.

זמן	פעילות	מיקום	עזרים
5 דקות	צופים בסרטון ומכירים את התחרות חיה מצלמת מתוך חיות איתנו ד'–ה', יחידה 6. הסרטון מציג תחרות ארצית המעודדת תלמידים לשמש כסוכנים של שינוי חברתי לטובת בעלי-חיים. המנחה מסבירה את עיקרי התחרות: תוצרי התחרות הם צילומים שצולמו מנקודת המבט המשוערת של חיה מסוימת, בצירוף הסברים מילוליים לצילומים. התוצר נועד למקד את תשומת-ליבנו במה שאותה חיה מעדיפה וצריכה, ובמה שמפריע לה, פוגע בה או חסר לה.	כיתה או מרכז מבקרים	מחשב ומקרן
15 דקות	מצלמים בעיה משלנו כדי להתכונן לצילום העוסק בבעיות של חיות, מתחילים בתרגול מנקודת מבט אישית. כל תלמיד חושב על נושא שמטריד (מקומם, מתסכל, מפחיד וכו') אותו בבית-הספר, בבית, בשכונה, בחוות ההצלה וכו', ומגדיר לעצמו את הנושא בלי לומר דבר. לאחר מכן התלמיד מצלם כמה צילומים שנועדו להעביר לאדם חיצוני את המסר – מה מטריד אותו, בלי מילים אלא בתמונה בלבד. כמה תלמידים נבחרים מציגים את צילומיהם, והכיתה מגיבה: 1. מהי הבעיה שהוצגה בצילום? 2. האם הצילום ממחיש היטב את הבעיה הזו? אם הצילום אינו ממחיש היטב את הבעיה, עושים סבב צילום וביקורת נוסף.	ברחבי חוות ההצלה	טלפון נייד או מצלמה דיגיטלית לכל תלמיד
15 דקות	תצפית: מה מפריע לבעל-חיים? כדי לאתר נושא מתאים לצילום, התלמידים מתפזרים בחוות ההצלה עם דף העזר. כל תלמיד מוזמן להתמקד בחיה אחת או יותר, ולנסות לאתר בעיות בולטות בחייהן. דף העזר יסייע בהפניית תשומת-הלב לבעיות שונות, והתלמידים מוזמנים לאתר גם בעיות אחרות. בהנחה שהמקום מנוהל היטב, תשומת-הלב תפנה פחות לתוצאות של ערכים רעים כגון כוחנות וזלזול, ויותר למשאבים המוגבלים במקום. זהירות: לא מפריעים לבעלי-חיים כדי לחקור בעיות (למשל: לא נכנסים לכלובים)!	ברחבי חוות ההצלה	דף עזר מודפס לכל תלמיד כלי כתיבה לכל תלמיד
10 דקות	בוחרים בעיה וחיה התלמידים חוזרים עם דפי העבודה שמולאו. כמה מתנדבים מציגים בעיות בולטות שמצאו. המנחה שואלת שאלות מכוונות, להלן. השאלות נחוצות כי חיות עשויות להרגיש העדפות, אתגרים ומצוקות בחושים שונים – ולא רק בחוש הראייה; ממילא לעיתים קרובות ההרגשה הפנימית אינה קשורה באופן ישיר במה שרואים בעיניים, למשל כשחסר לחיה משהו שהיא צריכה. כדי לבטא את הבעיה באמצעות צילום, יש אפוא צורך למצוא רמזים עקיפים שאפשר לראות ולצלם – לחוויות שבעצם אי אפשר לראות. 1. מיהי החיה ומהי הבעיה? 2. אילו סימנים לבעיה ראית בעיניך? 3. באילו חושים החיה מרגישה את הבעיה? 4. אילו סימנים לבעיה (גם סימנים עקיפים) החיה יכולה לראות בעיניה? סיכום: כל תלמיד אומר איזו בעיה בחר לצלם. סיכום חלופי לילדים גדולים: התלמידים כותבים במחברת אישית איזו בעיה בחרו לצלם.	כיתה או מרכז מבקרים	דף עזר וכלי כתיבה (מהפעילות הקודמת)

תצפית: מה מפריע לבעל-חיים?

בחרו בעל-חיים אחד או יותר ונסו לחשב על השאלות הבאות מנקדת המבט שלהם.

שם של בעלי-החיים שצפית בָּהֶם: _____

1. אין לי מספיק מקום כן ☐ לא ☐ 	2. משעמם לי כן ☐ לא ☐ 	3. חסרה לי חברה של חיות מהמין שלי כן ☐ לא ☐
4. יש פה חיות שמפחידות אותי כן ☐ לא ☐ 	5. ילדים נוגעים בי בנגוד לרצוני כן ☐ לא ☐ 	6. חסר לי מקום מסתור כן ☐ לא ☐
7. חסרה לי צמחיה כן ☐ לא ☐ 	8. חסרה לי אדמה מתאימה כן ☐ לא ☐ 	9. חסרה לי אפשרות לטפס כן ☐ לא ☐
10. חסרה לי אפשרות לשחות כן ☐ לא ☐ 	11. יש פה רעש קבוע שמפריע לי כן ☐ לא ☐ 	12. יש פה חפצים מסכנים (מסמרים בולטים, שקיות פלסטיק...) כן ☐ לא ☐
13. המזון או המים שלי מלכלכים כן ☐ לא ☐ 	14. אני עלול לצאת למקום מסכן כן ☐ לא ☐ 	15. בעיה אחרת

שיעור 2: חיה מצלמת – מצלמים ומצרפים הסבר

מטרות השיעור: הכרת נסיבות חייו ורגשותיו של בעל-חיים דרך מעורבות אמפתית; מודעות לחסרונות וליתרונות של חוש הראייה כאמצעי להכרת חיות; טיפוח חשיבה יצירתית על פתרונות לקונפליקטים ביחסי אדם-חיה.

זמן	פעילות	מיקום	עזרים
5 דקות	צופים בסרטון ולומדים על התחרות <u>איך נשפיע? פעילות סיכום</u> מתוך חיות איתנו ד'–ה', יחידה 6, מקרינים רק את דקות 07: 16-05: 20 (אורך הסרטון המלא מעל 10 דקות, וחלקו לא רלוונטי לתוכנית לחיות איתנו). נושאים לשיחה: האם ההנחיות שבסרטון גרמו לכם להבין משהו שלא חשבתם עליו בנוגע לצילום מנקודת המבט של בעל-חיים? מהו החידוש? אם כן מה תצטרכו לעשות בצורה שונה לצורך הצילום?	כיתה או מרכז מבקרים	מחשב ומקרן
15 דקות	מתכננים צילום לפי מה שבעל-חיים רואה יוצאים לפגוש את החיות שנבחרו בשיעור הקודם, ומתכננים את הצילום בסיוע דף עזר הכולל מקום לתגובות. בכיתות גבוהות עובדים עם הדף באופן עצמאי, ובכיתות נמוכות הכיתה כולה עוברת עם הנחיה על שתי חיות נבחרות. השימוש העצמאי בדף העזר טעון סיוע מצד המנחה – בהקראה ובהשלמת מידע על חושי החיה שנבחרה. הנושאים שבדף העזר נועדו לסייע בחידוד ההבדלים שבין צילום המבטא את הראייה שלנו ובין צילום המבטא את הראייה של החיה שהתלמיד בחר בה. בתחרות מצלמים דברים מנקודת המבט של חיה נבחרת (כאילו היא עצמה מצלמת את מה שמטריד אותה), והתוצאה אמורה להיות ייחודית כי לחיה יש גוף שונה מגופנו וחושים שונים מהחושים שלנו, והיא גם חיה בתנאים אחרים מאיתנו. שימו לב: לא מפריעים לבעל-חיים כשעובדים על דף העזר (למשל: לא נכנסים לכלוב). שומרים את הדפים המלאים לשימוש נוסף בשיעור השלישי במקבץ.	בחוות ההצלה לפי מיקום החיות שנבחרו	דף עזר וכלי כתיבה לכל תלמיד
5 דקות	מצלמים מנקודת המבט של בעל-חיים אחרי ההכנות, הצילום עצמו מתבצע במהירות. מצלמים – ומתחשבים באזהרות: 1. לא מצלמים את החיה שבחרנו, כי היא זו ש"מצלמת". 2. לא מפריעים לבעל-חיים למטרת הצילום (למשל: לא נכנסים לכלוב). 3. לא מסתכנים למטרת הצילום (למשל: לא מטפסים גבוה). 4. לא מצלמים ילדים אחרים.	בחוות ההצלה לפי מיקום החיות שנבחרו	טלפון נייד או מצלמה דיגיטלית לכל תלמיד
10 דקות	מוסיפים מילים לצילום – ומשתפים <u>בלוח השיתופי של התחרות</u>, המנחה פותחת מראש עמודה לקבוצה (או לכל בית-הספר או חוות ההצלה), <u>לפי ההנחיות</u>. מתאספים עם הצילומים וכמה מתנדבים מציגים את הצילום שלהם. לפי 5 השאלות של התחרות (להלן), המנחה מדגימה בעזרת הפרטים שבסוגריים כיצד להשיב, ומקרינה את ההדגמה על המסך. 1. פרטי זיהוי: שם פרטי, שם משפחה, כיתה, בית-ספר, יישוב. 2. מדוע בחרתי בנושא הזה? (חווייה שלי הקשורה לצילום, בעיה נקודתית מיוחדת שראיתי בחוות ההצלה, בעיה חשובה בכלל). 3. אילו דברים מופיעים בתמונה? (רשימת פרטים הקשורים לנושא התמונה). 4. מה עשיתי כדי לראות את הדברים מנקודת המבט של החיה? (רשימה של פעלים רבים ככל האפשר: חקרתי, בדקתי, השווייתי, זחלתי, ערכתי...). 5. אם אנשים רבים יראו את התמונה, איך זה יכול לעזור לחיה? (מה אמורים להבין, מה אמורים לעשות או לא לעשות, מיהן החיות שיושפעו מזה – ואיך). המנחה מעלה ללוח השיתופי כמה מהפרטים שנראו ונאמרו (אפשר להיעזר לשם כך בתלמיד המיטיב לכתוב). שאר התלמידים ישלימו את המשימה בשיעור נפרד ו/או באופן עצמאי בליווי הורים, בהתאם לגיל וליכולת שלהם.	כיתה או מרכז מבקרים	טלפון נייד או מצלמה דיגיטלית לכל תלמיד מחשב ומקרן

מתכוננים לצלום מנקדת המבט של בעל-חיים

האם החיה שבחרת רואה אחרת מכפי שאנני רואה – פחות טוב או יותר טוב ממני? בכל אחד מהסעיפים מסמנים בדף את האפשרויות הנכונה ועונים (בעל-פה או בכתב): מה צריך לעשות כדי שהצלום שלי יתאים לדרך שבה החיה שבחרת רואה דברים?

5

☐ מבחינה בתנועה פחות טוב ממני (יונים, חלדות).

☐ מבחינה בתנועה יותר טוב ממני (רב העופות, יונקים אוכלי עשב).

איך אתאים את מהירות התנועה שלי לצרף הצלום?

1

☐ רואה מנקדת מבט נמוכה יותר ממני (חיות קטנות, חיות על ארבע).

☐ רואה מנקדת מבט גבוהה יותר ממני (חיות מטפסות ומעופפות).

איך אתאים את נקדת המבט בתמונה?

6

☐ זווית הראיה שלה צרה יותר משלי (דורסי לילה).

☐ זווית הראיה שלה רחבה יותר משלי (רב היונקים, העופות והזוחלים).

איך אתאים את זווית הראיה בתמונה?

2

☐ רואה מטשטש יותר ממני (מכרסמים, פיתונים).

☐ רואה פרטים קטנים טוב יותר ממני (עופות).

איך אתאים את החדות בתמונה?

7

☐ הרבה דברים מסתירים לה את הראיה (סורגים, ענפים, דברים במים).

☐ מעט מאוד דברים מסתירים לה את הראיה (בזכות תעופה).

איך אתאים את הדברים שמסתירים לי בתמונה?

3

☐ רואה פחות צבעים ממני (רב היונקים).

☐ רואה יותר צבעים ממני (עופות, חלק מהזוחלים).

איך אתאים את הצבעוניות בתמונה?

8

☐ חוש הראיה פחות חשוב לה מחושים אחרים (רב היונקים והזוחלים).

☐ חוש הראיה יותר חשוב לה מחושים אחרים (אדם ורב העופות).

איך אתאים את התמונה לחשיבות שונה של חוש הראיה?

4

☐ רואה בחושך פחות טוב ממני (איגואנות, צבים).

☐ רואה בחושך יותר טוב ממני (רב היונקים והעופות).

איך אתאים את התמונה לרגישות של החיה לחושך?

שיעור 3: כרזות חיות – מתכוננים

מטרות השיעור: טיפוח סקרנות וערנות כלפי בעיות חשובות בחייהם של בעלי-חיים; עידוד מעורבות ציבורית דרך זיקה לבעלי-חיים; פיתוח יכולת להובלת שינוי חברתי וקהילתי.

זמן	פעילות	מיקום	עזרים
10 דקות	צופים בסרטון ומכירים את התחרות <u>איך נשפיע ואיך נשיג את המטרה שהגדרנו?</u> (עד דקה 12: 05) מתוך חיות איתנו ב' – ג', יחידה 6. הסרטון מציג בפירוט את התחרות הארצית כרזות חיות. המעודדת תלמידים לשמש כסוכנים של שינוי חברתי לטובת בעלי-החיים. המנחה מדגישה את עיקרי התחרות: תוצר התחרות הוא קיר כרזות (פוסטרים) העוסק כולו בנושא שנבחר על-ידי הכיתה. הקיר חשוף בפני קהל רחב ככל האפשר. תלויות עליו כרזות המורכבות מסיסמאות (סלוגנים) ומדימויים. הוא נועד למשוך קהל, לעורר מודעות לבעיה משמעותית בחיי בעלי-חיים, ולדרבן שינוי בהתנהגות.	כיתה או מרכז מבקרים	מחשב ומקרן
5 דקות	חושבים על מסעות פרסום המנחה מסבירה מהו מסע פרסום או מסע בחירות (קמפיין): שילוב של אמצעים שונים כגון סיסמאות, מודעות גרפיות (באנרים), שלטי חוצות, סרטונים, זמרים (גינגלים), מדבקות (סטיקרים) ועוד כדי להשיג תוצאה מסוימת – בדרך-כלל מכירת מוצר, אך גם שינוי מסוים בהתנהגות או שכנוע ברעיון. אחר-כך התלמידים משתפים מניסיונם (וכדאי למנחה לחשוב מראש על כמה דוגמאות אקטואליות): - איזה קמפיין השפיע עליי במיוחד? מדוע דווקא הוא? - איזו סיסמה של קמפיין אני זוכר היטב? מדוע דווקא אותה? - איזה דימוי (צילום או איור) בקמפיין אני זוכר היטב? מדוע דווקא אותו? - איזה קמפיין הצליח להעביר לי רעיון (לא למכור מוצר)? ולשנות לטובה משהו בהתנהגות שלי? למשל, בנושא בטיחות בדרכים, בטיחות במרשתת (אינטרנט), בריאות, ניקיון, מחזור, התנהגות טובה, חיסכון במים, אימוץ בעלי-חיים.	שטח פתוח או כיתה או מרכז מבקרים	
15 דקות	בוחרים נושא לקיר הסברה המנחה סוקרת נושאים שנלמדו מתחילת התוכנית, ומחלקת את דף העזר המלא משיעור 1 במקבץ החמישי. דף העזר מזכיר בעיות בחייהם של בעלי-חיים, והמנחה מסייעת לתלמידים לנסח מחדש את הבעיות המקומיות כנושא כללי. שוקלים יחד בעיות שונות שאפשר להציג בכרזות רבות הממלאות קיר הסברה, וכשמעלים נושא, המנחה מעודדת לבחון את התאמתו בעזרת השאלות הבאות: - חשיבות: כמה חיות מושפעות מהבעיה? האם ההשפעה עליהן עמוקה? האם הבעיה מוזנחת ומחייבת טיפול? - אפשרות שינוי: האם יש לבעיה פתרונות מעשיים, המושפעים מהסברה? - התאמה לילדים: האם אנשים המשפיעים על הבעיה יקשיבו לילדים? בוחרים ברוב קולות את הנושא המתאים ביותר לקיר ההסברה.	שטח פתוח או כיתה או מרכז מבקרים	דף העזר המלא משיעור 1 במקבץ החמישי לוח מחיק נייד או גיליון נייר עבה וטושים
15 דקות	ממציאים סיסמאות המנחה מחלקת ומקרינה דף עזר חדש. דף העזר מציג עקרונות ליצירת סיסמאות, ובעזרתו מנסים לחבר סיסמאות מתאימות לנושא שנבחר לקיר ההסברה. כדי להימנע מהעתקת דוגמאות על-ידי תלמידים, הדוגמאות שבדף מתייחסות לתחומים חברתיים שאינם קשורים במישרין לבעלי-חיים. התלמידים עשויים להזדקק לעזרת המנחה בהבנת הדוגמאות. מקדישים כמה דקות להמצאת סיסמאות עצמאית. הסיסמאות מוצגת בפני הכיתה, ובעזרת דף העזר התלמידים מבקרים אותן ומציעים שיפורים. תלמידים מקבלים את דף העזר להמשך עבודה עצמאי בבית – המצאת סיסמאות נוספות המתאימות לקיר ההסברה.	שטח פתוח, כיתה או מרכז מבקרים, ואם הנושא קשור במקום מסוים בחוות ההצלה – מתאספים שם	דף עזר מודפס לכל תלמיד

איך יוצרים ססמה מצלחת?

נסו להמציא ססמאות המתאימות לנושא שבחרתם. הכללים הבאים והדגמאות (שלקוחות מתחומים אחרים) נעזרו לכם להבחין בין ססמה טובה לססמה שפדאי לעבד עליה עוד. השתדלו ליצר ססמה מצלחת לפי כללים רבים ככל האפשר.

ססמה מצלחת

הססמה קצרה – עד 5 מלים

קסדה בראש טוב

קל להבין בלי הסבר למה התפונת

מגורת בטיחות
סצילה חיים

כל המלים בססמה נחוצות וטבעיות

די לאלימות

הססמה מיחדת

חשמל זה
לא משחק

הססמה מעוררת הזדהות ורצון לפעל

נקי צעינים –
נעים בלב

יש בססמה שני חלקים המסתיימים בחרוז

הופכים את
הירק לחק

המלים מסודרות במשקל, כלומר הססמה מתנגנת

פרטים אישיים
לא מוקרים לזרים

ססמה שפדאי לשפר

הססמה ארוכה – מעל 5 מלים

חוקשים קסדה על
הראש ונוסעים על בטוח

צריך הסבר כדי שאפשר יהיה להבין למה התפונת

אלכסון הוא אסון

יש מלים מיותרות או מלים שאפשר להבין בכמה דרכים

אצלנו לא
מרימים ידים

הססמה מתאימה לכל נושא

חכים שנוי

הססמה לא מעוררת רגש, או מעוררת רגש שלילי

זבל מי שמלכלך

אין חרוז בין חלקי הססמה השונים

העתידי ירק –
תלוי כך

המלים לא מסודרות במשקל – הססמה לא מתנגנת

מכירים ולומדים
מסכנות כרשת נזקרים

שיעור 4: כרזות חיות – מכינים כרזות לקיר הסברה

מטרות השיעור: שיפור היכולת לבטא רעיון בבהירות; פיתוח היכולת להבחין מה אחרים מבינים כשאנו פונים אליהם; שיתוף פעולה קבוצתי בהובלת שינוי חברתי וקהילתי.

זמן	פעילות	מיקום	עזרים
10 דקות	חושבים על עיצוב כרזה נזכרים בנושא שנבחר ובסיסמאות המתאימות לנושא הזה, שנוצרו בשיעור הקודם. המנחה מקרינה את דף העזר או מחלקת אותו, ובעזרתו לומדים לבנות כרזה משלושה חלקים: כותרת (סיסמה), הסבר ותמונה. דף העזר כולל דוגמאות לשגיאות נפוצות בעיצוב כרזה.	כיתה או מרכז מבקרים	דף עזר להקרנה, או מודפס לכל תלמיד
20 דקות	יוצרים כרזות זמן העבודה המומלץ כאן, 20 דקות, הוא מזערי. אפשר לפרוש את הכנת הכרזות על פני שיעור נוסף, ובמקרה כזה יש אפשרות לצלם בשיעור תמונות ולהדפיסן לקראת השיעור הבא, או לברור ממקורות אחרים תמונות להדפסה. כדאי לתכנן מראש את מספר הכרזות לפי גודל הקיר המיועד לתלייתן – ייתכן שיש צורך לעבוד בזוגות או בשלושות, ולא כעבודה אישית. אפשר לגייס מתנדב/ת ליצירת כיתוב נפרד של כותרת קיר ההסברה, באותיות ענק (מכמה גיליונות). מניחים כל גיליון על משטח קשה וחלק (שולחן או קרש). שלבי העבודה: - מסמנים בעיפרון בעדינות מתווה ראשון של הכרזה, שאפשר לתקן בעזרת מחק. בעיצוב טקסט כדאי להיעזר בסרגל או במקל ישר. - צועדים מהכרזה התלויה אחורנית כדי להביט בה ממרחק מרבי, ובודקים: האם חלקים מסוימים של הכרזה צפופים מדי או ריקים מדי? מה רואים? מה מזהים? מה מבינים? - מתקנים, בוחנים שוב את הכרזה ממרחק, ומתקנים במידת הצורך. - מציירים וכותבים חלקים דקים באמצעות טושים, ומכסים משטחים בצבעים נוזליים (גואש, אקריליק, או כפשרה גיר שמן – "פנדה"). - מדביקים צילומים – פעילות זו מחייבת הכנה מראש והצטיידות בדבק.	שטח פתוח או כיתה או מרכז מבקרים	דפים עבים בגודל מומלץ 50x70 ס"מ סרגלים ארוכים עפרונות, מחקים וצבעים אפשרות: צילומים ודבק
10 דקות	בוחנים קיר מתאים להסברה יוצאים לחפש קיר מתאים להדבקת הכרזות, ומביאים בחשבון: - איפה עוברים הכי הרבה אנשים, ואיפה נוח להם לעצור ולקרוא? - איך נצמיד את הכרזות לקיר כך שלא יפלו, לא יינזקו ולא יגרמו נזק לקיר? - האם הנהלת המקום (או העירייה וכו') מתירה לתלות כאן כרזות?	בחוות ההצלה ו/או לידה	
5 דקות	יוצרים מהכרזות קיר הסברה, מצלמים ומשתפים תולים את הכרזות ומצלמים את הקיר. שלב זה עשוי להסתיים בידי המנחה אחרי תום השיעור, או בשיעור הבא. סיכום: תלמידים משתפים (בעל-פה או במחברת אישית, בהתאם ליכולת): - מי אני מקווה שיראו את קיר ההסברה שיצרנו? - מה אני מקווה שיקרה בעקבות זאת – כיצד קיר ההסברה יועיל לבעלי-החיים? - בעקבות ההתנסות בהסברה, האם יש משהו שאעשה אחרת בעתיד? לאחר השיעור, המנחה מעלה ללוח השיתופי של התחרות את הצילומים בליווי הסברים, ובבוא העת תעדכן את התלמידים על הצלחת הקבוצה בשתי התחרויות. מומלץ לחלק לתלמידים את הדף המסכם של התוכנית כולה, לעבודה עצמאית.	במקום המתאים בחוות ההצלה	אמצעים להדבקת כרזות לקיר מצלמה מחשב (דף עזר מסכם)

מהי כרזה מצלחת?

איך מבטיחים שהקהל גבין מה רציתי לומר בכרזה שלי? כרזה מצלחת כוללת ססמה שאפשר לקרוא ממרחק גדול, הסבר שאפשר לקרוא מקרוב וציורים או צלומים המשלימים את המסר. אבל גם כשמכניסים לכרזה את שלשת המרכיבים האלה יש טעויות נפוצות. לפניכם דגמה לעצוב של כרזה באיכות טובה, ודגמה עם שגיאות נפוצות שכדאי להמנע מהן.

כרזה מצלחת

הססמה הקצרה שנבחרה

הסבר ארך יותר שמוסיפים כדי שאפשר יהיה להבין היטב מהי הבעיה בחייו של בעל-חיים ומה אנשים יכולים לעשות כדי לעזור לו

ההסבר שבכרזה צריך להיות באורך מתאים לקריאה בעמידה

אם יש בכרזה חלקים משעממים, כדאי לצר שם רק אם הציור אינו מפריע להתרכז במסר העיקרי

כדאי לכתוב את הססמה בכתב גדול מאוד, ולכתוב הכל בכתב ברור, חזק ועל רקע אחיד ושונה מאוד מצבע הכתוב

התמונה צריכה להעביר מסר ברור – גם למי שלא קרא את הכתוב

כרזה שכדאי לשפר

הסמך העצירה שנבחרה

הסבר ארך יותר שמוסיפים כדי שאפשר יהיה להבין היטב מהי הבעיה בחייו של בעל-חיים ומה אנשים יכולים לעשות כדי לעזור לו
ועוד הסבר ארך שמוסיפים כדי שאפשר יהיה להבין היטב מהי הבעיה בחייו של בעל-חיים ומה אנשים יכולים לעשות כדי לעזור לו

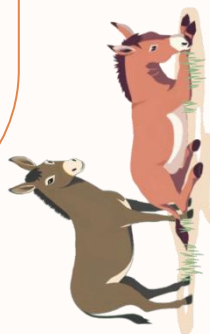

כשכותבים בכלי כתיבה דק או חלש, כמו עפרון או טוש בהיר, או כשיש מתחת לכתוב רקע כהה או ציור, קשה לראות את הכתוב

רבוי פרטים בתמונה עלול לבלבל, עד כדי כך שקשה להבין מהו המסר של התמונה

כשלא מקפידים לכתוב אותיות ברורות מאוד ובגדל מספיק, לעתים קרובות קשה לקרוא את הכתוב

תמונה שלא תכננה היטב עלולה להעביר מסר מטעה. למשל: אם רציתם להעביר מסר נגד לטוף בכפיה, יד מלטפת עלולה להעביר דווקא מסר הפוך

לֹא תִמְצֵי לָב, וְאֵל לֹא יִדְעֵנִי מִלֵּךְ לְעֹשׂוֹת;
כִּי אֲנִי אֶלֶל־הַיָּדֵי, שֶׁיִּיָּדְעוּ יְיָ, וְגוֹ, פָּעַם

וְיָרֵם לְרֵאשִׁיתוֹ בָּרֶחֱלָה וְיִזְכֹּר לְרֵאשִׁיתוֹ בְּיָדָיו

تغی

יחידה

אז מה אני חושבת עכשיו על פעלי-חיים? מזגרים, ואם אפשר — פורתבים.
בפליית אתם הפירו פאפן אישי פעלי-חיים, תפרנו פעילות פחיים ונשינו לעזר להם.

[illegible]

למנחה: סיכום ומחשבות לעתיד

2. האם זיהית שינויים בהתנהגות התלמידים כלפי בעלי-חיים בעקבות **לחיות איתם**? מהם השינויים?
 3. האם בעקבות העבודה לפי **לחיות איתם** נעשו שינויים כלשהם בתנאי החיים של בעלי-החיים? אילו שינויים?
 4. האם פעילות **לחיות איתם** השפיעה על אנשים נוספים, מלבד התלמידים? מי הושפעו וכיצד?
 5. כשתחזרי להנחות את **לחיות איתם**, האם תרצי להיעזר בהדרכה מטעם מכון אדם וחיה?
 6. אילו נושאים נוספים ברוח **לחיות איתם** היית רוצה לקבל כמערכי שיעור?
- נשמח לקבל את תשובותיך [בקישור הזה](#). תודה רבה על שיתוף הפעולה!

אנו מקווים שנהנית להנחות את התוכנית **לחיות איתם** ומצאת שהיא נוחה לשימוש ומועילה לך, לתלמידים ולבעלי-החיים. התוכנית ניסיונית כי חוות הצלה היא סוג מוסד חדש בישראל, ומפגשים עם בעלי-חיים בשבי הממוקדים בכבוד, בחמלה ובעזרה לבעלי-חיים מייצגים גישה חדשה בחינוך.

כדי לשפר את התוכנית ולפתח תוכניות חדשות בגישה דומה, אין תחליף למשוב מהמדריכות ומהמדריכים שהתנסו בעבודה עם תלמידים. נשמח אם תחלקי איתנו מהניסיון שרכשת, ובפרט בנושאים הבאים:

1. אילו חלקים בתוכנית הצליחו במיוחד? ואילו חלקים בה עוררו קשיים מיוחדים?

מימין לשמאל: אגם, נועם ועמרי בחוות ההצלה החינוכית טבע הקשר, המת-גן, צילום: איתי רון

